

**Збірник наукових матеріалів
XXXVII Міжнародної науково-практичної
інтернет - конференції
*el-conf.com.ua***

«НАУКОВІ ПІДСУМКИ 2019 РОКУ»

09 грудня 2019 року

Частина 12

м. Вінниця

Наукові підсумки 2019 року, XXXVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Вінниця, 09 грудня 2019 року. – Ч.12, с. 112.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей XXXVII Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Наукові підсумки 2019 року», 09 грудня 2019 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці el-conf.com.ua

Адреса оргкомітету:
21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088
e-mail: el-conf@ukr.net

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

ЗМІСТ

Філологічні науки

<i>Барашкова Н.О.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО УСНОГО ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ НА СЕРЕДНЬОМУ ЕТАПІ	5
<i>Bidasiuk N. V.</i> TRANSLATING TITLES OF SCIENTIFIC ARTICLES	8
<i>Верес С.-Ю.Р.</i> ПОНЯТТЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХ ОЗНАКИ ..	12
<i>Рубінська Б.І., Верховодова М.С.</i> ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВАРІЮВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КАНАДІ З УРАХУВАННЯМ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ТА ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНИХ ФАКТОРІВ	17
<i>Євдоченко С.С.</i> ДРАМАТИЧНА СИСТЕМА П'ЄС МИКОЛИ КУЛІША	25
<i>Загурська Г.В.</i> СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (МОВА БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ).....	42
<i>Луценко Г.М.</i> НАЦІОНАЛЬНИЙ КОЛОРИТ ТА ЗАСОБИ ЙОГО ПЕРЕДАЧІ МОВНИМИ ЗАСОБАМИ.....	50
<i>Луценко Г.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ КОЛАЖУ ЯК ЗАСОБУ НАОЧНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	52
<i>Мітіна О.М., Куделіна О.Ю.</i> СТИЛІСТИЧНО ЗНИЖЕНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	54
<i>Недайвода О. О.</i> ПОВНІ ТА ГАПЛОЛОГІЧНІ БЛЕНДИ.....	58
<i>Олійник Р.С., Гнатик О.В.</i> МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО.....	61
<i>Panto S.V. supervisor Tomenchuk M.V.</i> USAGE OF CONCEPTUAL INTEGRATION THEORY IN DEFINING CULTURE- SPECIFIC JOKES IN AMERICAN SITCOM "FRIENDS"	64
<i>Пидюра О.П.</i> ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ ТОПОНІМІЧНИХ НАЗВ СІЛ БОГУСЛАВЩИНИ	69
<i>Піголь М.І.</i> КОНЦЕПТ «ВІЙНА» В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ БОРИСА ГУМЕНЮКА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ВІРШІ З ВІЙНИ»).....	73
<i>Підгаєцька В.В.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА.....	79

<i>Бордюк Л.В., Побережник Т.О.</i> ЛЮДИНА ЯК ПРЕДМЕТ ТВОРЕННЯ ТЕКСТУ В РОМАНІ СТВЕНА КІНГА «КУДЖО» ТА ЙОГО УКРАЇНСЬ- КОМУ ПЕРЕКЛАДІ СОФІЇ БЕРЛІНЕЦЬ.....	83
<i>Радчук О.Ю.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У МОВЛЕННІ ГОЛОВНИХ ГЕРОЇВ РОМАНУ ДЖЕЙН ОСТІН “PRIDE AND PREJUDICE”	95
<i>Рикичинська Д.О.</i> СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ЕКС- ПРЕСИВНИХ ЗАСОБІВ У РОМАНІ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА "НАД ПРІРВОЮ У ЖИТІ" (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ).....	100
<i>Сенькович О.Р.</i> АВТОРСЬКІ НЕОЛЕКСЕМИ ПРИКМЕТНИКИ В УКРАЇН- СЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	103

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО УСНОГО ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ НА СЕРЕДНЬОМУ ЕТАПІ

Барашкова Н.О.,

магістрантка факультету іноземних мов

*ДЗ "Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка",*

Старобільськ

Оволодіння іноземною мовою можна по праву вважати одним з найважливіших факторів у професійному і соціальному розвитку особистості. Процес вивчення іноземної мови передбачає оволодіння цілим комплексом певних комунікативних навичок і умінь, розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, письмо, говоріння). У методистів і педагогів не виникає сумнівів, що говоріння є одним з найбільш складних видів мовленнєвої діяльності, тому приділяється все більше уваги до розвитку ефективної методики іноземної освіти.

Актуальність дослідження визначається потребами методичної науки в теоретичній розробці організації навчання монологічного та діалогічного усного мовлення учнів середніх класів у ході навчального процесу з іноземної мови.

Мета дослідження полягає у вивченні принципів навчання монологічного та діалогічного усного іноземного мовлення учнів середніх класів закладів загальної середньої освіти.

Метою педагога на уроці іноземної мови є формування певних мовних навичок, що дозволяють учню вживати їх у процесі мовленнєвої діяльності на рівні загальноприйнятого повсякденного спілкування. Реалізація даної мети пов'язана з формуванням та розвитком в учнів наступних мовних умінь:

- ✓ розуміти та відтворювати висловлювання відповідно до визначеної ситуації спілкування та комунікативної задачі;
- ✓ здійснювати свою вербальну і невербальну поведінку, визначаючи акцент на правила спілкування і культурні особливості країни;

- ✓ користуватися раціональними методами оволодіння іноземними мовами, самостійно вдосконалюватися в даній області.

Один з основних факторів формування міцних і стійких навичок іншомовного мовлення – цілеспрямованість виконання кожної мовної дії. Ця умова передбачає, по-перше, чітке відокремлення кожної конкретної дії і, по-друге, відбір вправ, спрямованих на тренування саме цієї дії. У методиці навчання іноземної мови виділяють два основних способи формування умінь говоріння. Перший шлях – розвиток діалогічного та монологічного мовлення на основі прочитаної інформації. Другий спосіб передбачає розвиток цих умінь без опори на текст, ґрунтуючись лише на тематиці обговорюваних питань, досліджуваної лексики і граматики і мовних структур [2, с.201]. Найбільш доцільним на середньому етапі навчання нам видається той шлях, при якому самостійна робота учнів направляє педагогом. Учитель може:

- ✓ торкнутися проблеми або дати завдання, що стосується даної проблеми;
- ✓ організувати захід, який призведе до виникнення потрібної мовної ситуації;
- ✓ поставити концептуальні питання, які спрямовані на розкриття сенсу мовного явища.

При навчанні учні знайомляться з наступними діалогічними єдностями:

- ✓ питання-відповідь;
- ✓ питання-контрпитання;
- ✓ повідомлення і викликане ним питання;
- ✓ повідомлення і викликане ним повідомлення;
- ✓ повідомлення і репліка-підхоплення [4, с.17].

У центрі навчання в основному знаходиться діалог-бесіда (питання-відповідь), оскільки саме цей тип характерний для побутової та навчально-трудої сфер діяльності. Показник вищого рівня володіння діалогічним мовленням – вміння вести бесіду в рамках певної теми спілкування, вільно виступаючи як в ролі відповідаючого, так і в ролі запитувача. Важливим для досягнення ефективного спілкування є пояснення учням умов і принципів діалогічного спілкування. Комунікативний вплив при діалогічному спілкуванні

ефективний при використанні як вербальних, так і невербальних засобів спілкування. Навчання діалогічному мовленню спрямоване на вивчення закономірностей розгортання діалогу, на виявлення тематичної організації спілкування та розуміння умов успішної комунікації. Навчання діалогічній формі мови передбачає вивчення інтенціональних структур діалогу, які обумовлюють стратегії і тактики комунікантів, аналіз комунікативних компетенцій адресанта, комунікативну компетенцію адресанта і адресата [1, с.276].

У процесі навчання учнів англійської діалогу, основними завданнями вчителя є створення умов для ситуативно-адекватного протікання діалогічного мовлення та навчання мовним засобам, притаманним саме цій формі говоріння.

У цілому, суть процесу навчання діалогу англійською мовою зводиться до наступного: для успішного складання і виконання діалогу учень повинен, по-перше, оволодіти лексичною базою щодо обговорюваної теми, а саме, учень повинен знати, як правильно задавати питання на англійській мові і відповідати на нього, а також мати певний лексичний запас по конкретній темі (це можуть бути такі повсякденні теми, як «Покупки», «Свята» і т. д., а також можуть бути і більш вузькі теми, як, наприклад, «Ким я хочу стати в майбутньому» або «Як я провів літні канікули»). По-друге, учень повинен бачити перед собою зразок діалогу і розуміти, що від нього чекає вчитель, тобто необхідна наявність діалогу-зразка, на базі якого будується новий діалог. По-третє, необхідно використовувати різноманітні комунікативні вправи, рольової гри, створювати ситуації, в яких розгортатиметься діалог (при цьому для створення повноцінного спілкування потрібно ігрову ситуацію наситити інформацією, яка забезпечує надання їй правдоподібності). Саме ці аспекти мають братися до уваги вчителем у процесі навчання учнів англійському діалогу.

В.В. Черниш зазначає, що комунікативна компетенція процесу навчання англійської мови відбивається в різноманітті форм даного процесу. Рольові ігри, участь у театральних постановках, проектна та дослідницька робота – найбільш часто вживані методи на уроках іноземної мови. Як і в реальній ситуації, учні повинні вміти використовувати різні варіанти вирішення завдань,

відштовхуючись від характеру проблеми [3, с.17].

Незважаючи на наявність різноманітних шляхів і способів навчання іншомовного діалогічного мовлення, провідним залишається використання комунікативних вправ, що передбачає створення реальних ситуацій спілкування, в яких учасники діалогічного акту мають можливість використовувати англійську мову не як шкільний предмет, а як засіб живого спілкування, подібно до рідної мови.

Література:

1. Ковальчук Л.О. Комунікативна компетентність у процесі вивчення іноземної мови студентами-економістами / Л.О. Ковальчук // «Молодий вчений». – 2016. – № 9(36). – С.276-279

2. Редько В.Г. Одиниці навчання іншомовного спілкування у контексті комунікативно-орієнтованого підходу / В.Г. Редько // Національна освіта: Традиції і новації. Зб. – Київ; Житомир, 2012. – С. 198-205.

3. Черниш В.В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні / В.В. Черниш// Іноземні мови. – 2011. – № 3. – С. 15-22.

4. Шакирова Е.В. Обучение монологической речи учащихся на уроках английского языка в средней школе / Е.В. Шакирова // Научный альманах. – 2015. – № 9 (11). – С. 647-651.

UDC 81'25(075.8)

Philology

TRANSLATING TITLES OF SCIENTIFIC ARTICLES

Bidasiuk N. V.,
Associate Professor, Department of Foreign Languages
Khmelnysky National University
Khmelnysky, Ukraine

The presentation of any research begins with the title, and a good title in English often determines the further circulation of the publication in the scientific

world. It is an extremely responsible burden for a few words.

The role of the title is important as it gives the essence of the whole text in a very condensed form, the reader receiving a chance to have a preliminary understanding of the work and predict its content [1, p. 317].

Titles of scientific articles mostly express either the topic or the main idea of the study. The task of the translator is to render the original title without losing important semantic components as well as comply with the requirements for writing English titles. Besides, all its functions are to be preserved in the target language: nominative, informative, predictive, orienting, attractive. Determining the primary conceptual information contained in the title is an important translation task, since the correct construction of the reader's projection as an element of the holistic reception of the work depends on the degree of adequacy of its reproduction [1, p. 318].

The *Nature* journal provides the following tips for scientists: "Titles do not exceed two lines in print. This equates to 75 characters (including spaces). Titles do not normally include numbers, acronyms, abbreviations or punctuation. They should include sufficient detail for indexing purposes but be general enough for readers outside the field to appreciate what the paper is about" [3]. An experienced translator and professor V. Soler shares some ideas for writing successful titles for research in various fields (focusing on the social and biological sciences) and discusses a wide range of examples from journals [4]. We can find some similar approaches in the recommendations from J. Hays, the editor of *Public Health Nursing* journal [5, p. 102-103]:

- 1) use keywords that will echo throughout the article;
- 2) write a title that triages the manuscript for readers wanting research or clinical focus or a highly relevant methodology;
- 3) follow the requirements of the style manual chosen by the particular journal;
- 4) search for the word of your title in the "controlled vocabularies" of the major indexes, i.e., the Subject Headings in CINAHL (Subject Headings category) and Keywords in MeSH (Keywords category). You will find out whether a reader searching for information on your topic will receive your title among the search engine results;

5) write several titles of different types (announcing a general subject, specifying a topic, asking a question, indicating the author's position on the topic, pointing to the research method, comparing, using stylistic devices such as metaphors, alliteration, assonance, allusions) and choose the most successful in performing the necessary functions;

6) if the title has a colon or a gerund rewrite it and see if any important information is lost;

7) write a title for a specific target audience;

8) make every word in the title work hard.

Authors who are eager to increase their citation index should remember that narrow-focused studies are less likely to be easily noticed. It is important not only to successfully conduct and write a research paper, but also to present it, that is, to select such keywords for the title and the summary that they will attract the attention of as many scientists as possible. If it is properly done, the title in English can be read by more interested colleagues in the world than if given in Ukrainian or other language.

Thus, translating the title of a scientific article is an important milestone and it requires a little more time than a few seconds to copy the text from an online translator. For the Ukrainian-English pair of languages we can recommend a manual "English Language Elements of Scientific Work: Title, Abstract, Summary" by O. Chastnyk and S. Chastnyk [7]. It explains differences between English and Ukrainian styles of scientific presentation, gives numerous examples and error analysis, samples of English abstracts and summaries, contains a glossary of the most commonly used words and clichés as well as a list of some reference resources.

The international scientific community cannot be allowed to ignore interesting or important research because of incorrectly selected or translated keywords, a poor title, grammar or spelling mistakes in English.

Literature:

1. Matviishyn (Lopushans'ka), O. M. Osoblyvosti vidtvorennia zaholovkiv klasychnykh prozovykh tvoriv v perekladakh nimets'koyu movoyu / (Lopushans'ka)

O. M. Matviishyn // Suchasni doslidzhennya z inozemnoyi filolohii. – 2011. – Vyp. 9. – p. 317-321. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2011_9_49

2. Lindsay, D. R. Scientific writing = thinking in words. – Collingwood, Australia: CSIRO Publishing, 2011. – 128 p.

3. Nature. Manuscript Formatting Guide. [Electronic resource] <http://www.nature.com/nature/authors/gta/index.html#a5.1>

4. Soler, V. Writing titles in science: An exploratory study / V. Soler // English for Specific Purposes. – 2007. – Issue 26(1). – P. 90–102.

5. Hays, J. Eight Recommendations for Writing Titles of Scientific Manuscripts / J. Hays // Public Health Nursing (Boston, Mass.). – 2010. – Vol. 27. – No. 2. – pp. 101-103.

6. Bashmanivs'kyi, O. L. Osoblyvosti perekladu anotatsiy naukovykh statey za dopomohoyu vil'noposhyryuvanykh prohramnykh produktiv / O. L. Bashmanivs'kyi, A. V. Usatyi, N. M. Dyachenko, V. V. Khalin // Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya. – 2019. – Vol. 69, № 1. – P. 198-210. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_69_1_19

7. Chastnyk, O. S., Chastnyk, S. V. Anhlomovni elementy naukovoyi pratsi : nazva, anotatsiya, rezyume : A Practical Guide to Writing Research Paper Titles, Abstracts, Summaries : navchal'nyi posibnyk / O. S. Chastnyk, S. V. Chastnyk. – Kharkiv: KHDAK, 2016. – 78 p. [Electronic resource] <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14381>

ПОНЯТТЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХ ОЗНАКИ

Верес. С.-Ю.Р.,

*студентка Інституту іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна*

Фразеологізми складають доволі широкий і розмаїтий пласт будь-якої мови і саме через них можемо судити про її багатство. Захоплення фразеологічними одиницями (ФО) почалося ще з тих часів, коли люди робили перші спроби укладати словники, але як самостійний предмет вивчення вони зацікавили вчених не так давно. Вивченням фразеологізмів як одиниці мови займається наука фразеологія – розділ лінгвістики, який вивчає фразеологічний склад мови в сучасному та історичному його станах.

Що ж включає в себе поняття «фразеологізм»? З історії фразеології бачимо, що чимало вчених вкладали в цей термін різні поняття, не завжди знаходячи спільну точку зору.

Ш. Баллі фразеологізмами вважав «поєднання, що стійко ввійшли в мову». А.В. Жуков вважає, що фразеологізм - «це відтворений у мові зворот, побудований на зразок сурядних і підрядних словосполучень, що володіють цілісним значенням і поєднується зі словом»[3].

Дослідники В.Л. Архангельський, С.Г. Гаврин, В. Н. Телія розглядають фразеологізм як мовну одиницю з такими другорядними ознаками як еквівалентність і синонімічність слову, метафоричність. Схожої думки притримувався і В. Виноградов.

Російський лінгвіст Шанський чітко відділяв ФО від окремих слів або вільних словосполучень зауважуючи, що ФО хоча і мають функцію окремого слова, але водночас вони є складною системою і складаються із самостійних окремих слів. Вчений наголошував на думці, що «правильна дефініція

фразеологізму неможлива без урахування його відмінностей від слова і вільного поєднання слів». Вчений назвав відмінності фразеологічних зворотів від слів, а саме: слова, на його думку, складаються з елементарних значимих одиниць мови, морфем, а фразеологізми - з компонентів словесного характеру.

Найосновнішою ознакою ФО Шанський вважає відтворюваність. Автор обґрунтовує цю думку тим, що ФО відтворюється як цілісна мовна одиниця, а не створюється в процесі спілкування. Фразеологічні одиниці мають фіксовану та непроникну структуру, яка майже не піддається змінам. Вони зберігаються і передаються в сталому вигляді. Час від часу можемо спостерігати зміни порядку, в якому виступають компоненти тої чи іншої ФО: рос. *сгореть со стыда* - *со стыда сгореть*. Оказіонально можемо спостерігати явище вклинювання певних слів в ФО [5]. Такі маніпуляції, однак, можливі лише за умови, що кількість вклинюваних слів є обмежена, а їх семантика на змінює початкове значення фразеологізму. Елементами ідіоми повинні бути щонайменше два слова, проте в науковій думці не існує єдиного погляду їх природу: деякі дослідники вважають правильною формулу самостійне слово + службове, інші розглядають ФО як поєднання двох самостійних слів. Є й такі, що в окремих випадках допускають існування ідіом, які б склалися з двох службових слів. Додатково виділяють також і ознаку семантичної стійкості, тобто здатності ФО зберігати своє значення. Так, доволі рідко спостерігаємо явище, коли ФО радикально змінює свою дефініцію: *a rolling stone gathers no moss* в сучасних словниках має значення під лежачий камінь вода не тече. Однак OED [7] пише, що в 16 ст. ФО мала протилежне значення, тобто людина, яка постійно змінює місце проживання не може накопичити багатства, тощо.

Багато вчених вважали фразеологізми еквівалентами слова. Ця ідея яка розвилася з поглядів Ш. Баллі та привернула увагу багатьох дослідників. Інколи можемо спостерігати, що той чи інший фразеологізм має певне слово-ідентифікатор, тобто певну ідіому можна замінити одним словом (*look fixedly = to stare*) [4, ст. 8]. Беззаперечно, в цих думках є крупиця істини. Однак, в мові існує також безліч фразеологічних зворотів, еквівалентами яким будуть вже не

одиночні слова, а фрази. У випадку з приказками та прислів'ями мова буде йти про цілі речення: «*birds of a feather flock together - about people who have similar characters or interests, especially ones of which you disapprove, and who often spend time with each other*»[6]. Ще одним аргументом проти теорії еквівалентності є той факт, що фразеологізми доволі часто мають семантичне та стилістичне забарвлення, а отже підібрати цілком аналогічне їм слово-відповідник деколи й зовсім не можливо. Наприклад, це стосується дієслівних фразеологізмів: сказати *to cut the mustard* – це не одне і те саме, що сказати *to do a good job*.

Більш того, А. Кунін зазначає, що лише доволі невелика частина фразеологізмів в мові мають свої відповідники. Більшість ФО еквівалентів не мають. Це стосується не тільки семантики слів і ФО, але й їх граматичної структури та оформлення. В англійській мові можемо спостерігати явище, коли у субстантивної ФО буде лексичний синонім лише в тому випадку, якщо він не є стилістично забарвленим: *jealousy - the greeneyed monster; Shakespeare - the Swan of Avon*. Розглянемо також і протилежний приклад, де ФО не має лексичного відповідника: *a wolf in sheep's clothing* – вовк в овечій шкурі. З цих думок можемо зробити висновок про іншу важливу особливість ФО - окремо оформленість.

Інша особливість ФО, яка відрізняє їх від сталих нефразеологічних сполучень – це цілісність значення. Тут маємо на увазі факт, що слова-компоненти ФО виступають в ній у переносному значенні, а дефініцію ФО як наслідок не можемо вивести з кожного слова окремо, наприклад англійська ідіома *barking up the wrong tree* дослівно буде перекладатися гавкати не на те дерево, але означати помилитися, напасти на хибний слід [4, ст.9-10].

Окрім того більшості ФО притаманна образність, яка є результатом переносу значення і їх експресивність – здатність виражати емоції, стилістично забарвлювати і давати оцінку описуваним явищам. Саме тому ФО характеризуються також синонімічністю та антонімічністю: *a piece of cake - child's play, as easy as ABC*.

Характерною рисою для фразеологізмів вчений зазначає відтворюваність. Фразеологізми є значущими мовними одиницями. Інакше кажучи, в семантич-

ному плані фразеологізм це єдине ціле, тобто він завжди дорівнює сумі значень усіх складових компонентів. Важливою розмежувальною рисою між тим чи вираз фразеологічним оборотом чи ні, також, можна назвати умова, при якому вираз створюється в процесі комунікації або ж витягується з пам'яті цілком, а не те, чи є ці поєднання слів номінативними або комунікативними одиницями.

Як складне явище в мові, фразеологізм займає особливе місце в структурі мови. Поняття фразеологізму засноване на взаємозв'язку особливостей семантичної структури. Тому фразеологічне значення – явище більш складне, ніж лексичне значення, воно «є значення комбінаторне в тому сенсі, що воно по-різному детермінується значеннями компонентів ФО, взятих на семантичному рівні» [2, с.11].

Найбільш розгорнутим слід визнати визначення ФО, дане В.Л. Архангельським: «фразеологічною одиницею називається існуюча в мові на даному етапі його історичного розвитку постійна комбінація словесних знаків, гранична і цілісна, відтворена в мові його носіїв, заснована на внутрішній залежності членів, що складається мінімум з двох певних одиниць лексичного рівня, що знаходиться у відомій послідовності, граматично організована за існуючими або існувавшими моделями словосполучень або речень, що володіє єдиним значенням, різною мірою комбінаторним по відношенню до значень поєднуваних елементів, але стабільним відносно означуваного або виражаємого» [1, с. 92].

З точки зору лінгвокультурологічного підходу до вивчення і розподілу фразеологізмів, важливим є зміст іншомовних одиниць, який визначається екстралінгвістичними факторами. даний підхід використовували в своїх роботах такі вчені як Е.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, В.А. Маслова, В.В. Ощепкова і багато інших. Будь-який фразеологізм – це сукупність національної культури і сприйняття світу через призму конкретного мови. Національно-культурна семантика мови – є основою лінгвокультурологічного підходу. Застосування лінгвокультурологічного аналізу ФО не виявляється можливим без знань історії країни, її народу, особливостей культури і побуту корінного населення і т.д.

Ідіоматика це той шар мови, який є національно специфічним і в ньому відображається система цінностей народу, його мораль, світогляд, ставлення до людей, до інших народів, менталітет. Фразеологізми найбільш яскраво і точно відображають і географічне положення, і спосіб життя, і традиції, і історію того чи іншого народу або спільноти, об'єднаних однією культурою.

Багато ФО мають національний колорит, який обумовлюється наступними факторами:

1. Особливим забарвленням окремого компонента (реалія, власна назва);
2. Характером самої одиниці, яка, так чи інакше, пов'язана з національними особливостями народу досліджуваної мови, чим тісніше зв'язок компонентів ФО, тим більше кожен з компонентів втрачає своє власне значення, і тим вищий ступінь неподільності і єдності компонентів всього виразу. Однак навіть при втраті семантики такий компонент як реалія частково або повністю зберігає свій колорит або його відбиток.

У досить поширеній тематичній класифікації можна звернути увагу на те, що фразеологізми, відображають такі фрагменти світу, як внутрішні і зовнішні властивості людини, фізичні стани та дії, почуття та емоції, діяльність людини, її поведінка, бідність, багатство, а також стійкі словосполучення, що з'єднують в собі характеристику ситуацій, простору і часу.

Література:

1. Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке / В. Л. Архангельский. – Ростов н / Д : Рост. ун-т, 1964. – 315 с.
2. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. – М. : Наука, 1945. 358 с.
3. Жуков А.В. Переходные фразеологические явления в русском языке. – Новгород : НГУ, 1996. – 132с. – С.5.
4. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. – М. : Высшая школа, 1996. 381 с.
5. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. – М.: Высшая школа, 1985. – 160с

6. Cambridge Dictionary. – Cambridge University Press 2019. – dictionary.cambridge.org

7. Oxford English Dictionary. – Oxford University Press 2019. – oed.com

---

УДК 81

Філологічні науки

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВАРІЮВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КАНАДІ З
УРАХУВАННЯМ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ТА ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНИХ
ФАКТОРІВ

Рубінська Броніслава Іллівна

кандидат філологічних наук, доцент

Верховодова Марія Сергіївна

студентка магістратури

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

Анотація. Канадський варіант англійської мови своєрідний, завдяки змішанню двох варіантів і разом з тим займає проміжне значення між американським варіантом англійської мови і британським варіантом. Так, вчені прийшли до висновку, що сферу існування канадського варіанту можна вважати «зоною, в якій немає чіткої диференціації, де схрещуються особливості варіантів» [5]. Якщо в американському варіанті мови сформувався цілий ряд відмінних рис, в тому числі на лексичному рівні, що дозволяє говорити про наявність характерних особливостей, які допомагають виділити національний варіант, то в рамках канадського варіанту настільки яскраві відмінності виділити неможливо, даний варіант знаходиться ближче до британського, проте має і свої особливості на фонетичному, морфологічному і лексичному рівнях, що дозволяє говорити про розвиток національного варіанту.

До того ж, якщо на протязі свого історичного розвитку, канадський варіант англійської мови був більш схильний до впливу британського варіанту через низку особливостей територіального розселення вихідців з Великобританії та їх процентної переваги, то на сучасному етапі становлення мови ситуація дещо

відмінна. Так, політико-економічні відносини з США, великий приплив ЗМІ, літератури, а також торгових представників із США дозволяє свідчити про формування нового пласта лексики, запозичення американізмів, що призводить до трансформації канадського варіанту. Також існує термін “канадизм”.

Ключові слова: *англійська мова, національний варіант мови, статус мови, фактори.*

Rubinska Bronislava, Verhovodova Mariya

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Summary. The Canadian English is a peculiar mix of the two and, at the same time, occupies an intermediate position between the American English and the British. Thus, scientists have come to the conclusion that the sphere of existence of the Canadian variant can be considered "an area in which there is no clear differentiation, where the peculiarities of variants are crossed" [5]. If the American language has formed a number of distinctive features, including at the lexical level, which suggests the presence of characteristics that help to highlight the national variant, then within the Canadian variant so striking differences can not be distinguished, this variant is closer to the British, however, it also has its peculiarities at the phonetic, morphological and lexical levels, which allows to speak about the development of the national variant.

Moreover, if, during its historical development, the Canadian version of the English language was more susceptible to the influence of the British variant because of a number of features of territorial settlement of the native-born people from the UK and their percentage advantage, at the present stage of language formation the situation is somewhat different. Thus, the political and economic relations with the USA, the great influx of media, literature, and sales representatives from the USA testify about the formation of a new layer of vocabulary, borrowing of Americanisms, which leads to the transformation of the Canadian version. There is also the term "canadianism".

Keywords: English, national language, language status, factors. The Canadian English is a peculiar mix of the two and, at the same time, occupies an intermediate position between the American English and the British. Thus, scientists have come to

the conclusion that the sphere of existence of the Canadian variant can be considered "an area in which there is no clear differentiation, where the peculiarities of variants are crossed" [5]. If the American language has formed a number of distinctive features, including at the lexical level, which suggests the presence of characteristics that help to highlight the national variant, then within the Canadian variant so striking differences can not be distinguished, this variant is closer to the British, however, it also has its peculiarities at the phonetic, morphological and lexical levels, which allows to speak about the development of the national variant.

Moreover, if, during its historical development, the Canadian version of the English language was more susceptible to the influence of the British variant because of a number of features of territorial settlement of the native-born people from the UK and their percentage advantage, at the present stage of language formation the situation is somewhat different. Thus, the political and economic relations with the USA, the great influx of media, literature, and sales representatives from the USA testify about the formation of a new layer of vocabulary, borrowing of Americanisms, which leads to the transformation of the Canadian version. There is also the term "canadianism".

Keywords: English, national language, language status, factors.

Постановка проблеми. Англійська мова користується надзвичайною популярністю у всьому світі. І це не дивно, адже це - міжнародна мова. Ця мова має дуже багато національних та регіональних відмінностей. Тому дослідження варіативності англійської мови є дуже актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень. Про особливу актуальність проблеми варіативності мови, свідчить цілий ряд робіт у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві (В.Г. Гак, Ю.А. Жлуктенко, Л.Л. Нелюбин, Г.А. Орлов, В.В. Ощепкова, Л.Г. Попова, О.Є. Семенець, Н.Н. Семенюк, А.І. Смирницький, Г.В. Степанов, Г.Д. Томашин, А.І. Чередниченко, А.Д. Швейцер, В.Н. Ярцева, R. Bailey, D. Crystal, W. Labov, G. Turner).

Інтерес до питань варіативності англійської мови пояснюється неоднорідністю і комплексністю його складу, особливостями його функціонування в різних мовних ситуаціях і територіальних ареалах.

Мета дослідження. Метою статті є розгляд територіального варіювання англійської мови в Канаді з урахуванням соціолінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, а також особливості канадського варіанту англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Соціолінгвістичний статус англійської мови Канади визначається вченими по-різному. Деякі дослідники не визнають автентичність англійської мови у Канаді, деякі ж навпаки, підтверджують існування варіанта, так само, як британського, американського, новозеландського [3, с. 43].

Канадці, як пише, Е. Партрідж мають досить виразний різновид англійської мови, який значно більше відрізняється від того різновиду, на якому говорять у Великобританії, ніж англійська мова австралійців. Але в багатьох інших роботах англійська мова Канади ототожнюється або з британським, або з американським варіантами, у кращому випадку робиться застереження щодо його "зіпсованості" домішками індіанських, ескімоських, французьких, шотландських, ірландських та інших елементів. Обидві точки зору надто спрощено трактують дійсний характер стану мови в Канаді, в розвитку якого значну роль відіграли такі чинники, як мова емігрантів з Британських островів і мовні особливості вихідців з американських штатів Нової Англії [6, с. 94]. Тому видається більш правильною думка У. Авіса, яку ми поділяємо: «Англійська мова Канади являє собою сплав мов Америки і Англії, до якого додалося багато специфічних ознак, типово канадських» [5, с. 62]. Саме ця сукупність різноваріантних особливостей, які проявляються в англійській мові Канади, і надають йому унікальний характер.

О.Д. Швейцер стверджував, що Канаду варто, мабуть, віднести до числа «зон», оскільки в ній «англійська мова виявляє надзвичайно мало своїх власних розпізнавальних рис і в той же час піддається тиску з боку як британського, так і американського варіантів з явною перевагою рис останнього» [4, с. 18]. Але вже в 1976 році О.Д. Швейцер вважає мову Канади «канадським варіантом англійської мови, що наближається за своїми ознаками до американського варіанта» [4, с. 28].

В даний час проблемі мовної варіативності приділяється підвищена увага. На зміну спрощеним поданням про мову як єдиному монолітному освіту

прийшло розуміння гетерогенності мовної структури, обумовленої лінгвістичними і екстралінгвістичними факторами.

Відмінності канадської англійської від британської, американської, австралійської та інших варіантів включають в себе різницю в фонетиці, лексиці, граматиці і написанні слів.

Специфічні ознаки національного варіанту мови зосереджені, перш за все, на його лексико-семантичному рівні, що цілком закономірно. Цей аспект мовних систем є найбільш чутливим до будь-яких змін в комунікативному суспільстві і його оточенні.

У канадському варіанті англійської мови є цілий лексичний масив, який вважається виключно канадським «виробництвом». Лексика ця, зрозуміло, тематична: це особливості природи, а також життя канадців. Наприклад: «*fog-eater*», що позначає веселку, яка розсіяна у повітрі, «*steel man*», що позначає людину, яка будує залізницю, «*salt fishing*», що позначає ловлю риби, коли її просолюють прямо на борту човна, «*caribou*», що позначає назву оленя [6].

У 17 столітті серед канадизмів з'явилося кілька дієслів (наприклад, канадські значення англійських дієслів: *track* – тягнути човен або баржу, *shoot* – плисти в човні (на плоту) по стромовині або через пороги, *raft* – плисти на плоту, *pitch* – переїжджати від одного місця стоянки до іншого, *trade* – обмінювати хутра на товари).

Серед канадизмів відзначається і кілька прикметників: *rotten* «старий, пористий (лід)», *staget* «найгірший (за якістю)» (про хутро) тощо.

Канадизми поповнюють тематичні групи: позначення флори і фауни, предметів одягу, засобів пересування, позначення рельєфу і особливостей географічного середовища, термінів кулінарії, назв споруд тощо.

У зв'язку з розширенням в країні дорожнього будівництва з'явився ряд місцевих термінів в цій області: *bush road*, *cross road*, *corduroy road*, *road camp*, *road grader*, *railway town*, *railway village*.

В унікальну сучасну канадську англійську входять такі слова, як:

- *Allophone*: житель Квебека, у якого рідною мовою не є ні англійська, ні французька;
  - *Chesterfield*: диван, лежак, крісло (для двох осіб);
  - *Parkade*: гараж для паркування;
  - *A «timmy»*: чашка кави (Тіммі – так звали власника мережі пиріжкових);
  - *Bachelor suite*: однокімнатна квартира з маленькою кухнею і ванною;
  - *Pencil crayon*: кольоровий олівець;
  - *Canuck*: канадець;
  - *Click*: км / год;
  - *Double-double*: кава з подвійними вершками і подвійним цукром (*triple-triple, four-by-four*);
  - *Townie*: міський житель;
- та інші [6].

Однією з найбільш помітних особливостей на рівні голосних у сучасній англійській мові Канади є, так зване, «канадське підняття», яке було зафіксоване ще в 1942 році та притаманне деяким північно- американським штатам. Так дифтонг [au] перед глухим приголосним у словах *tunny house, right, pike, knife, type, pipe, south, couch, out* вимовляється в Канаді як [Λu], тобто з першим елементом більш високого підняття [5].

Значний інтерес для лінгвістів представляють запозичення, в яких домінує вимова голосного переднього ряду [æ], хоча мовці американського стандарту англійської мови схильні вимовляти [a]. У 70% випадків виявлена подібна тенденція щодо голосного [æ] у географічних назвах (*Iran, Nevada, Slovakia*), власних іменах (*Barak, Franco, Modano, Natasha*), назвах страв (*goulash, pasta, nacho*) [1].

Щодо наголосу двоскладових слів, перевага надається американському акцентуальному зразку. Під впливом французької мови, яка є другою державною мовою Канади, наголос отримують слова *valet, bouquet* на кінцевому складі [1].

Граматичні норми не були так сильно змінені канадцами, якщо порівнювати граматичну структуру британської і канадської мов. До таких

суттєвих змін лише відносять відмову вживати форму Past Perfect Continuous, яку дуже успішно заміняє Past Perfect Simple [6].

Таким чином, інтерес до питань варіативності англійської мови пояснюється неоднорідністю і складністю її складу, особливостями її функціонування в різних мовних ситуаціях і територіальних ареалах. А ось варіативність мови пов'язана з дією зовнішніх чинників і проявляється в різних формах існування мови, її соціальної та територіальної диференціації. Англійськомовний ареал як об'єкт лінгвістичного дослідження проблеми варіативності являється винятковим явищем.

Англійська мова, як і більшість інших мов світу, має безліч різноманітних діалектів. В даному випадку це пов'язано з тим, що велика кількість носіїв мови в періоди англійської колонізації покинули рідний дім і на чужій землі стали спілкуватися з представниками інших мов і мовних груп. Як наслідок, їх англійська видозмінилася і багато в чому стала відрізнятися від британської англійської. Так з'явилися численні діалекти, серед яких американська англійська, канадський англійська, австралійська англійська і ін. В даний час проблеми мовної варіативності приділяється підвищена увага. На зміну спрощеним поданням про мову як єдиному монолітному утворенню прийшло розуміння гетерогенності мовної структури, обумовленої лінгвістичними і екстралінгвістичними факторами.

Беручи до уваги особливості територіального розселення, а також фактори політичного, економічного, соціально-культурного характеру, практично всі вчені дослідники Канади дотримуються думки, що по своїй фонетиці, лексиці і орфографії канадський варіант англійської мови займає проміжне положення між британським («оксфордським») і американським. Але в основному переважає тип вимови, який має назву General American. Територія поширення канадської англійської називається «зоною, в якій немає чіткої диференціації, де схрещуються особливості варіантів».

Висновки. Отже, відмінності канадської англійської від британської, американської, австралійської і інших варіантів включають в себе різницю в фонетиці, лексиці, граматиці і написанні слів. У фонетичному ладі мови

розрізняють ряд відмінних рис. Типовою канадською рисою є відсутність розрізнення довготи і стислості гласного: в канадському варіанті «немає постійної залежності між якістю і довготою голосного, що знаходиться під відносно сильним наголосом; традиційно короткі голосні часто подовжуються, особливо в зв'язку зі зміною висоти тону, наприклад, падінням і підйомом висоти в кінці висловлювання». Довгі голосні в мові можуть скорочуватися, через що втрачається відмінність у вимові таких слів, як *cot caught*, *sod sawed* і ін. При подовженні гласного відзначається тенденція вставляти додатковий голосний, тому створюється враження додаткового складу. На граматичному рівні це - відмова від вживання форми Past Perfect Continuous. На лексико-семантичному рівні - поява нових лексичних одиниць (канадизмів), кількість яких зростає. Все це свідчить про життєвість цього варіанту англійської мови, з одного боку, і подальшої дивергенції його як від британської, так і від американської англійської.

Література:

1. Паращук В. Ю. Теоретична фонетика англійської мови/В. Ю. Паращук// Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. – Вінниця, НОВА КНИГА, 2005. – 240 с.
2. Швейцер А. Д. Литературный английский язык в США и Англии / А. Д. Швейцер. – М., 1971. – 200 с.
3. Bailey, Richard W. (2004). American English: Its origins and history. In E. Finegan & J. R. Rickford (Eds.), *Language in the USA: Themes for the twenty-first century* (pp. 3–17). Cambridge: Cambridge University Press.
4. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика, теория, проблемы, методы / А. Д. Швейцер – М., 1976. – 176 с
5. Avis W. S. The English language in Canada // *Current trends in linguistics* / W. S. Avis-Ed. by Th. A. Serbek, Paris: The Hague, 1973. – 148 p
6. Chambers, J.K. (2002). *Sociolinguistic Theory: Linguistic Variation and Its Social Significance* (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishers
7. Попова Л. Г. Лексика английского языка в Канаде / Л. Г. Попова – М.: Высшая школа, 1978. – 246 с.

References:

1. Parashchuk V. Yu. Theoretical Phonetics of English / In. Y. Parashchuk // Textbook for students of foreign languages faculties. - Vinnitsa, NEW BOOK, 2005. - 240 p.
2. AD Schweitzer Literary English in the United States and England / AD Schweitzer. - M., 1971 - 200 p.
3. Bailey, Richard W. (2004). American English: Its origins and history. In E. Finegan & J. R. Rickford (Eds.), Language in the USA: Themes for the twenty-first century (pp. 3-17). Cambridge: Cambridge University Press.
4. AD Schweitzer, Modern Sociolinguistics, Theory, Problems, Methods / AD Schweitzer - M., 1976. - 176 p.
5. Avis W. S. The English language in Canada // Current trends in linguistics / W. S. Avis-Ed. by Th. A. Serbek, Paris: The Hague, 1973. - 148 p
6. Chambers, J.K. (2002). Sociolinguistic Theory: Linguistic Variation and Its Social Significance (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishers
7. Popova LG The lexicon of English in Canada / LG Popova - M .: Higher school, 1978. - 246 p.

УДК 82/792/82-2

Філологічні науки

ДРАМАТИЧНА СИСТЕМА П'ЄС МИКОЛИ КУЛІША.

Євдоченко С.С.,
викладач кафедри україністики
Національний медичний
університет ім. О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

«Куліш – драматург був таланти світового масштабу. Не буду шукати небезпечних аналогій в класиці – між Шекспіром і Міллером або Мольєром чи Бомарше, але в сучасній йому радянській драматургії він не мав собі рівних, а з того, що ми знали про тогочасну драматургію за рубежем, рівняти Куліша можна

було хіба що до Піранделло», - пише Ю.Смолич у книзі спогадів «Розповідь про неспокій».

Масштаби обдарування Куліша ще за часів його життя викликали подив і захоплення сучасників. Лесь Курбас вважав Куліша геніальним драматургом і неодноразово говорив про це публічно. Такої думки дотримувався і І.Дніпровський, і чимало інших діячів української культури тих років.

Переважна частина людей, проте, вважала, що геніальні люди не здобувають визнання у свій час і що на своїй батьківщині важко бути пророком. Справді, частина критиків, які роками вели боротьбу з Кулішем і Курбасом «на винищення», палко доводила, що розмови про геніальність цих людей тільки міф, а пролетарське мистецтво здатне обійтись без «не наших» талантів.

У дискусії після організованого в Києві 28 травня 1929 р. громадського перегляду вистави «Березоля» «Народний Малахій» М. Куліш, вже вдруге і втретє переробивши свій твір, почув ті ж самі закиди в ідеологічній невитриманості п'єси, у двозначності авторової позиції щодо головного героя, у критичному ставленні до соціалістичного «сьогодні» і у зневірі в його «завтра». Драматург, взявши слово, вже вкотре назвав серед своїх помилок «не доведення Малахія до конфлікту з пролетаріатом» і пробував виправдати свого героя тим, що він навіть не селянин, а дрібний буржуа, «маленька людина, придавлена подіями» революції[1,с. 456].

Зважаючи на те, що в більшості критичних статей і під час обговорення звинувачувалась не стільки п'єса М. Куліша, скільки її сценічне втілення Лесем Курбасом (режисером), В. Меллером (художником), М.Крушельницьким (виконавцем ролі Малахія), здається, головною причиною заборони вистави «Березоля» відразу після прем'єрного показу, її дозованого повернення на кін і остаточного повторного зняття стала візуальна та психологічна переконливість цього справді колективного мистецького витвору, щирість та відвертість вболівання авторів вистави за долю «маленької людини», за всіх тих малахіїв, які повірили в революцію, в краще українське майбутнє, в «голубі далі» і дуже швидко опинилися на узбіччі життя, серед суцільної омани тріскотливих

більшовицьких гасел і презирливої зневаги нових хазяїв: «гегемонів» та партчиновників усіх рангів.

На театральному диспуті у червні 1929 р. два останні на той час твори М. Куліша «Народний Малахій» та «Мина Мазайло» та їх сценічне втілення на кону «Березоля» Лесем Курбасом знову опиняться у центрі уваги можновладців від культури та театральної критики, ставши відправною точкою ширшої проблематики, зокрема питань мистецького стилю.

У розпал «виробничої» теми в українській драматургії і театрі, немовби відповідаючи численним закидам у «опозиційних настроях», М. Куліш створить п'єсу «Вічний бунт», де використає структуру інтелектуальної драми, щоб розбити вщент одну за одною тогочасні більшовицькі ідеологеми про змичку пролетаріату й селянства, про майбутнє села на шляхах колективізації, про індустріальне чудо в країні, кроково ставлячи під сумнів конкретні методи, якими більшовицька влада домагається своїх «результатів». І гучніше, ніж в будь-якій іншій п'єсі, прозвучить у «Вічному бунті» тема української інтелігенції. Саме їй: її суспільним ілюзіям, «месіанству», інтелектуальним амбіціям, надіям та сподіванням, — він винесе остаточний вирок, й доводитиме долею трьох головних персонажів: в української інтелігенції немає ні вибору, ні власної долі. Єдине, на що вона може розраховувати, — це обслуговувати панівний клас, що сам «танцює» під партійну «дудку». П'єса зрозуміло, не пройде «чистилище» Головреперткому, а Л. Курбас, заявивши її серед прем'єр сезону 1931/1932 рр., не отримає дозволу на її інсценізацію.

Своєрідне вуспівське «тавро» поставив на М. Кулішеві та Л.Курбасові В. Сухино-Хоменко. Він не попереджав митців про загрозу опинитися у ідеологічному вакуумі, але переконував, що вони в ньому вже знаходилися: «...тов. Куліш відірвався від робітничого глядача, — гнівався критик, — ... він став непролетарським драматургом, ... працює він тепер для обмеженого кола й до того ж зараженого, коли не націоналістичними, то занадто націонафільськими почуттями, яких пролетарський глядач не має і ніколи мати не буде». Малахій Стаканчик, за його твердженням, був «творінням тих кіл, які були за проводирів

нації у ХІХ столітті, за проводирів буржуазії української», а отже п'єсу «Народний Малахій» не можна було вважати «досягненням пролетарського драматурга», й в кожному разі «такого Малахія» радянський театр «не може ставити і не буде». В свою чергу, Лесь Курбас, сповідуючи, за переконанням В. Сухино-Хоменка, «теорію надкласовості», весь просяк «націоналістичним душком», що нібито виявлялося «в хворобливому переживанні всього того, що не українське».

На початку диспуту Л. Курбасу та М. Кулішеві, здається, вистачило запалу, щоби протистояти обвинуваченням, і сил — спробувати скерувати дискусію в бік вагомих питань тогочасного театрального процесу. Лесь Курбас, виступаючи у перший день диспуту, заявляє, що для нього не є секретом та ворожа атмосфера, в якій існує «Березіль» з моменту його переводу до Харкова, але він навіть «гордий з того, бо це не дасть нам спати», і доводить, що театр йде «правильним шляхом». Відтак, з упевненістю у правоті своєї справи, він відкидає звинувачення у розриві театру «Березіль» з пролетарським масовим глядачем, натомість пояснюючи, з яких причин його новий театр, що будується зокрема на драматургії М. Куліша, «деяка частина пролетаріату взагалі ще сьогодні не може сприйняти..., друга частина може його сприйняти з поясненням, а третя частина сприймає запросто вже».

М. Куліш під час диспуту також ув'язує в єдине ціле декілька пластів репертуарної проблеми, розглядаючи її з позиції драматурга-практика, «селянські» п'єси якого («97», «Комуна в степах») вже кілька сезонів поспіль лишаються осереддям афіші переважної більшості українських театрів. По-перше, на його думку, статус драматургії в загальному розвитку культури є більш значущим, ніж це уявляють партійні керманічі української культури. Культура, «що не вивершиться драматургією, буде квола культура, не мужня культура, не вольова культура», — вважає він. При цьому, підхоплює він вимогу Л. Курбаса, «драматургія мусить весь час непокоїти, збуджувати, загострювати, навіть за іншого разу занадто загострювати деякі проблеми і ніколи не пристосовуватись до міщанських смаків глядача». Натомість сучасну йому українську літературу М. Куліш ганить за «відсутність титанічних

поривань» і «великої проблематики», за «вузенькі, розраховані тільки на сьогоднішній день теми» і «літературні твори в масштабі одного дня». Наразі, український драматургічний загал, переконує він, обминає «важливі, пекучі проблеми, як, припустимо, проблема національна». І хоч на власному досвіді М. Куліш переконався, що ця проблема «щодо літературної кар'єри є небезпечною», він «набирається сміливості» і надалі «відбивати й освітлювати національну проблему», розв'язуючи її «не в білих рукавичках».

По-друге, твердив М. Куліш, щоби мати плеяду справжніх драматургів, знавців цієї складної справи, їх треба професійно навчати та виховувати. Натомість, на його переконання, в Україні взагалі не стояло питання про «будівництво та вирощування драматургічної культури», але було все гаразд з літературною й театральною критикою, яка, знаходячись в «ембріональному стані», вважала за свій обов'язок бити по театру та драматургії «голоблею». Доля «Народного Малахія», «Шахти «Марії» І.Дніпровського, «Арсеналу» та «Звенигори» О. Довженка дають М. Кулішу підстави назвати методи тогочасної критики «методами карного розшуку».

Третій пласт проблеми («найболючіший», за визначенням М. Куліша) складають взаємовідносини сучасного театру і його глядача, що безпосередньо впливають на драматургію. Тут він знову підтримує заперечення Л. Курбаса щодо програми НКО, заявленої у «Театральному трикутнику» М. Скрипника. Він ототожнює «зрозуміле мистецтво» з дешевим компромісом, що загрожує українській культурі скочуванням до «бандуриста «Гамалія», до балалайки з насінням». «Треба підводити масу до рівня великої культури, а не знижувати культуру на рівень елементарного, спрощеного розуміння і смаку мас», — такий однозначний висновок робить М. Куліш.

Талант митця – не професія і не посада, це – його суть і його доля. Обдарування, як і долі, бувають різними, - великим і малими, важкими і легкими. «Кажуть, що корисно взяти на себе тягар важких літературних форм, а коли – важку форму людського життя?» - писав у 1933 році Юрій Яновський, після нелегкого дебюту в ролі драматурга і в процесі опанування не менш

складною формою роману в новелах. «Тягар важких літературних форм» досить часто перетворюється у «важку форму людського існування», - і саме в тому випадку, коли письменницька діяльність є органічним виявом суті людської особистості, коли талант митця стає і його долею.

Микола Куліш увійшов в драматургію одночасно з найзначнішими митцями драми першої половини ХХ віку, - О'Кейсі, Б.Брехтом, Ж.Жіроду, Г.Лоркою, в час, коли розквітає слава Л.Піранделло та Б. Шоу. Реформи драми, здійснювані кожним з цих драматургів, відкривали новий простір для творчих шукань. Куліш не був народжений теоретиком - реформатором і не залишив, за винятком кількох виступів, матеріалів, по'язаних з його розумінням проблем драматургії. А проте, і він вносить у давні принципи «аристотелівської» драматургії чималі зміни, адже створення свого, нового театру - це створення нових якостей літератури, зміна сил, що беруть участь у конфліктах твору, поява нових чинників руху в складному механізмі драми.

У цій сфері Куліш був яскраво окресленим новатором. Його перші п'єси ("97" і "Комуна в степах") утвердили в радянській драматургії тип соціальної драми, динаміка якої визначалась не історією долі однієї особи, а спільною справою групи людей. Дія і протидія суспільно ворожих таборів були представлені максимально виразно і в 'чистому'" вигляді, без будь-яких домішок любовних, детективних і тому подібних колізій. Колись Леся Українка в статті "Європейська соціальна драма в кінці ХІХ ст." Писала про новаторство "Ткачів" Гауптмана, - драма ця була, на її погляд, прямим зразком для більшості новітніх суспільних драм, з неї в європейській драматурга починається "суспільна драма в повному розумінні сього слова". Від "Ткачів" Гауптмана через "драми революції Р.Роллана і драматургію М.Горького продовжувала розвиватись лінія соціальної драми, заснованої на прямих зіткненнях ворогуючих таборів та суспільних класів і прошарків, з неминучою тоді перевагою сил на боці пануючих верств і пануючої влади.

Куліш у перших своїх драмах художньо зафіксував, узагальнив, осмислив нову ситуацію: народ встановив свою владу, уперше зникли ненависть і страх

при слові "влада". І народ бореться за збереження її, бо він сам - влада, справедлива і вимоглива. Єдність людини і держави, правдиво відтворена драматургом, відчуття господаря країни і своєї долі, яким живуть герої, визначили і своєрідність власне драматургічних засобів творів, їх унікальну традиційну простоту і нетрадиційну ошадність.

Та драми Куліша відбили не тільки рідкісний момент повного злиття людини і держави, єдності їх інтересів у нелегкий час важких матеріальних випробувань. З великою драматичною силою і справжнім трагедійним розпачем твори його зафіксували і початок протилежного процесу, - конфлікт між інтересами людини і бюрократичними перепонами, труднощі розв'язання проблем гуманізму за низького матеріального рівня суспільства того часу. Діалектично гострі взаємини особи і суспільства вперше в радянській драматургії осмислюються в творах Куліша. Спочатку він відтворює їх сумовито-комедійно ("Хулій Хурина"), потім - глибоко трагедійно ("Народний Малахій", "Закут", "Вічний бунт"). Основним конфліктом абсолютної більшості радянських п'єс 20-х та початку 30-х років був конфлікт класовий, зіткнення (часом прямі, іноді замасковані) людей класово ворожих. Навіть суто побутові успіхи та поразки героїв знаходили пояснення і перебували у прямій залежності від їх класового походження. Проте вже тоді Куліш бачив форми людських стосунків та конфліктів, які вимагали нових критеріїв для їх оцінки.

У творах Куліша, після "Комуни в степах" і за винятком "Прощай, село", ми не зустрінемо жодного образу шкідника чи свідомого класового ворога. Класові і політичні вороги для Куліша не входять у поняття провідного у радянському житті, не визнають його суті і причин його різких поворотів. А тим часом не тільки "Постріл" Безименського, але і "Страх" Афіногенова засновані на зображенні діяльності ворогів, негідників і злочинців, як визначальної сили не тільки для окремої людської долі, але і для усього ритму суспільного життя в країні, для способу мислення її громадян. Куліш своєю драматургією ніби говорив: ні, це не головне в суспільному житті країни, не це визначає зміни в духовній атмосфері країни.

Зміна конфліктів у драматургії Куліша обумовлює і новий спосіб їх виявлення. Драматизм навіть найреалістичніших п'єс його не часто виявляється в формах традиційного "зіткнення характерів", - сцени таких зіткнень посідають мінімальне місце навіть у "97", панують у "Закуті", але майже відсутні у багатьох інших творах драматурга. Драматизм їх визначається причетністю героя до страждань, відчуття особистої відповідальності за стан світу. І характери героїв розкриваються не тільки і не стільки у формах боротьби за якісні певні конкретні інтереси, оскільки у формах осмислення протиріч свого часу, у болісному відчутті цих протиріч, у пристрасній зосередженості на пізнанні їх природи.

Новий характер драматизму істотно змінює всю ідейно-художню структуру п'єс Куліша.

Одна з головних прикмет його драматургії - послідовне запровадження лірики та епосу в об'єктивно нейтральну форму драми.

Як митцеві широкого діапазону, Кулішу приступними були всі форми і способи мислення в драматургії - від суворо об'єктивної, реалістично-соковитої картини життя в «97» і до суб'єктивних, на грані реальності та марень, видінь «Вічного бунту».

Як драматичний поет, Куліш зберігає в творах єдність образності та ритміки. Його трагедійно напружені драми («Народний Малахій», «Патетична соната», «Вічний бунт», «Маклена Граса») мають у собі досить стійку систему поетичних образів виразно символічного характеру (місяць – то молодий, то щербатий; кривава луна; образ глинищ та смітників; образ дудки; тема передсвітанкового часу; образ золотого сонця; що його клюють чорні птахи, та ін.). У цих п'єсах поетична образність становить основу стилістики твору, і, навіть беручи до уваги раціоналізм "Маклени Граси", важко відмовитись від думки, що це поетично-символічна драма і що саме так і треба її грати.

Водночас у структурі творів Куліша виразно відчутний епічний, оповідний тон. І справа не тільки у тому, що дві його п'єси - «Патетична соната» та «Вічний бунт» - збудовані як спогад і оповідання, у першому випадку - патетичне, з монологами та крментарями героя-оповідача, у другому випадку -

іронічне, що включає ремарки та характеристики образів у тканину самих діалогів. У сільській трилогії Куліша, особливо в "97" та "Комуні в степах", засоби епосу проглядають особливо виразно; багатоепізодність, яку ще Аристотель вважав ознакою епічних творів, зовнішня автономність жанрових сцен стосовно сюжету, епічна неквапливість їх включення в ідею. У наступних творах драматург буде приділяти більше уваги власне драматургічним засобам розкриття образів. Та елементи епосу зберігатимуться в його драматургії завжди, підкреслені навіть графічно відсутністю списку дійових осіб та введенням ремарок у тканину твору, де вони читаються як службові уточнення.

Тонке відчуття взаємозв'язку і взаємопроникнення протиріч, яке було притаманне Кулішу, визначало і оновлення традиційних жанрів у системі його драматургії. Соціальна і психологічна драми, гротескна комедія і сатирична, іронічна трагедія, лірична драма і музична драма, - типологічна структура кожного з цих жанрів драматургії була запропонована українській радянській драматургії вперше саме ним.

Кращі п'єси Куліша багатогранні і багатожанрові, в них схоплено багатство життєвих явищ, яке здатне повертатись досить відмінними гранями і емоційно тлумачитись дуже по-різному. Кількість можливих жанрових трактувань тут залежить од інтелектуального і емоційного світу самої п'єси, од її повнокров'я і спроможності розкривати протиріччя життя.

Принципово нові ідейно-художні якості його драматургії визначили суть тієї театральності, яку утверджує Куліш на сцені українського театру. В українській драматургії та українському театрі Куліш, спираючись на здобутки Лесі Українки, ствердив значення поетичного та символічного підтексту в загальному звучанні твору. І водночас реформа Куліша розвивалась у напрямку, яким йшли в російській драматургії М.Булгаков та В.Маяковський, - послідовно і наполегливо розвиває він форми сатиричної, гротескної комедії, не відмовляючись од використання засобів гротеску і в трагедії, і в драмі.

Поєднання таких взаємо протилежних тенденцій в творчості одного драматурга є цілком закономірним явищем, - адже ще Платон відзначав, як

заслугу Сократа, ствердження аксіоми: одна і та ж людина повинна вміти писати і комедії, і трагедії, справжній трагічний поет має бути водночас і коміком. Взаємо перехід і проникнення жанрів, що надають творам драматурга своєрідного і часом досить складного характеру, становлять відповідні вимоги і перед режисером та актором. Кращі твори Куліша вимагають універсального актора, здатного легко переходити з одного емоційного стану в інший, з однієї стилістичної манери в іншу, грати трагедію, комедію і ліричну драму водночас.

Яскравий і багатогранний митець, Куліш покладає нові шляхи для удосконалення реалізму. Пошуки засобів для найточнішого виразу багатства думки і сили людських почуттів збагачують його реалізм за рахунок різноманітних форм романтичної символіки та умовності. Стихія умовності, прикмета багатьох драматургічних систем ХХ ст.. входить і в творчість Куліша.

Драматург широко вживає принцип "подвійного" зображення життя, як воно є насправді і як пригадується, як мріється. Герої Куліша легко і невимушено грають на сцені, переважно - це спогади про минуле, яке вони відтворюють тут же, негайно, іноді - це картини майбутнього, якому ніколи не здійснитись.

У будь-якому випадку ці сцени "самозображення" містять у собі присмак гірського скепсису і авторської іронії: драматург бачить нереальність мрії своїх героїв, він дозволяє їм хвилину помріяти, та він же і руйнує їх ілюзорні будівлі.

Приєм "подвійного" зображення характерів, безперечно, свідомо порушує логіку буденної, прямолінійної вірогідності, побутової звичності, - і тут зіставлення з Піранделло не виглядає випадковим.

Та драматург у багатьох своїх творах і не прагнув до створення ілюзій цілковитої побутової правди, - іронічне чи патетичне коментування течії подій від автора цілком не двозначно скероване на зруйнування подібних ілюзій. Картини снів і видів - на межі реальності і фантазії - також не прагнуть до збереження побутової вірогідності, хоча для послідовності внутрішньої логіки подій у творі цим картинам надається вірогідне тлумачення. Нарешті, могутня течія романтичної поезії з гіперболізмом її образів та патетикою почуттів надає реалізові письменника особливої гнучкості.

І в цьому розумінні його драматургічна система є зразком наполегливих шукань синтезу традиційних, реалістичних і умовних форм, - синтезом, до якого прагнуть найбільші драматурги ХХ ст.. Переважна частина драматургічних систем ХХ ст., зокрема і Б.Шоу, і Б.Брехта, і В.Маяковського, і Ж.Сартра, - це системи інтелектуальної драми, що адресується насамперед до розуму людини. Не випадково Брехт називатиме театр середини ХХ ст. "театром епохи науки", не випадково він виступить і проти театру "переживання", відкидаючи ставку на емоції глядача і покладаючись тільки на його розум. Атмосферою інтелектуального диспуту п'єси Куліша належать ХХ ст., і драматург, і його герої найбільше розраховують на здатність людини розумно мислити, з'єднувати причини і наслідки певних суспільних тенденцій, бачити їх у перспективі.

І водночас значна частина драм Куліша відкрито, неприховано лірична.

Форму ліричної драми в його драматургії народжує відчуття ваги і значимості людських емоцій як засобу пізнання істини, необхідності рахуватись із складним духовним світом людини і зважати на її емоціональне багатство як на вияв людської сутності. І в цьому розумінні театр Куліша апелює і до розуму, і до почуттів глядача, - в кращих його творах стихія "емоцій" і "рацій" органічно з'єднана, адресована усій повноті людського ества й усім засобам пізнання істини. Під цим кутом зору Куліш, - тверезий дослідник суспільного життя, скрупульозний аналітик і водночас схвильований лірик, - дає зразок нелегкого поєднання взаємо протилежних письменницьких якостей.

В листопаді 1924 року в Харкові у театрі ім. І.Франка вперше поставлено п'єсу досі невідомого автора М.Куліша «97». Вистава була великою подією в культурному житті України. П'єсу радісно зустріли потім глядачі Харкова, Києва, Одеси, де в ці роки жив драматург. Перейшовши рампу великих професійних театрів, п'єса впевнено утвердилась на кону пересувних театрів та самодіяльних гуртків. Не було, мабуть, жодного великого і малого театру на Україні, який би в 1924-1926 роках не грав п'єси «97».

Це був твір, про який А.Луначарський писав, що від нього «триміла вся Україна». І сенсаційний успіх п'єси М.Куліша не був успіхом комети, що

несподівано спалахнула на темному тоді репертуарному небі. В наступні роки з'явилося немало значних п'єс, але на протязі десятиліття драма "97" незмінно користувалась успіхом, продовжувала жити в пам'яті читачів та глядачів роками як глибоко людяне і по-справжньому значне явище мистецтва, як перша високохудожня українська радянська п'єса.

П'єса М.Куліша "97" була завершена в червні 1924 року. В процесі роботи драма мала кілька назв: "Мусій Копистка", "Голод", "Незаможники", "Гибель одного комнезаму", "Десять на селі", аж поки автор остаточно не спинився на "97".

У центрі твору - боротьба з голодом і куркулями, яку очолює голова сільради Сергій Смик. Дія відбувається восени 1921 та протягом зими і ранньої весни 1922 років на Херсонщині.

... Коли голодна смерть підступила до села, викошуючи щодня десятки бідняків, 97 найбідніших громадян Слободки Рибальської підписали протокол, в якому постановили: "Забрати із церкви срібло-золото і перетворити на хліб голодним, котрі у нас пухнуть і вмирають без всякого соблюдення статистики".

Навколо вилучення церковних коштовностей розгортається головний конфлікт між незаможним селянством і куркулями, котрі, використовуючи страшну силу голоду, намагаються перешкодити радянській владі утвердитися на селі.

Звертаючись до традиційної для української літератури сільської тематики, автор "97", звісно, був досить обізнаним із дожовтневою класикою, зокрема драматургією І.Карпенка-Карого і Б. Грінченка і прозою М.Коцюбинського, що не могло певним чином не позначитися на художній канві твору, його проблематиці та образній системі (реалістичне змалювання класового розшарування села на куркулів і незаможників, жіночі образи, сцена куркульського самосуду тощо).

Слід зазначити, що М.Куліш свідомо звернувся до форми класичної драматургії, необтяженої сюжетними перипетіями і нескладної для сприйняття глядачем, оскільки п'єса писалася "для сільського театру, для тих хлопців і дівчат, що "роблять представлення" в половниках та клунях і радіють, коли до їх в руки припливає як коли Панна Штукарка /Ковбаса та чарка вже набридли/"[3,с.2].

З художнього боку це виглядало дещо традиційно, особливо на тлі наполег-

ливих пошуків у царині творення сценічних образів Л.Курбасом у "Березолі". Тому І .Дніпровський, наголосивши на новаторських рисах "97", де на кону з'явилися "не схеми з іменами і діями, а живі люди революції. Дядько, якого виводжувано на кін тільки для глуму, "з'явився героєм, відповідальним будівничим "совецької власті", не було традиційної Марусі й Солохи з їхнім коханням і зрадництвом - з'явилися непомітні "єрої революції" - неможливі. ., разом з тим застерігав "молодих драматургів не робити з п'єси євангелія, альфи і омеги драматичних досягнень. Бо в літературному поступі "97" є з'явище реакційне".

У творі оживає ціла галерея нових соціальних типів - голова комнезаму Мусій Копистка і голова сільської ради Серьога Смик, "увесь у минулому" учасник Шипки дід Юхим і виразник майбутнього молодий "парнишка" Вася Стоножка, люті вороги радянської влади - хитрий і підступний Гиря та прямолінійний і жорстокий Годований та інші.

Найкolorитніша постать із них - голова комнезаму Мусій Копистка. Вчорашній наймит сьогодні навчається грамоти, вчиться керувати державою. Трохи іронічний, Мусій Копистка приваблює душевною щедрістю і незламністю. Він, як ніхто інший, виявляє високу політичну свідомість і почуття класової солідарності. "Не журись, браття!.. Тільки держись купи, головне тут - контакту держись... Повагом, повагом - та й вийдем на рівний шлях..." - говорить він, звертаючись до селян.

Незважаючи на деякий схематизм і поверховість при змалюванні, голова сільради комуніст Сергій Смик є взірцем революційної свідомості й сміливості; від нього чекаємо найрішучіших дій у вирішальні моменти. "Серьога - це борець гарячий, нетерплячий", - ділився враженнями від свого героя М.Куліш.

Вірна помічниця Мусія Копистки - його дружина Параска, трохи сварлива, але горда, ніжна й мудра жінка. "Всередині ж серце у неї - дак істинно пуховая подушенька...", - говорить про неї чоловік.

Параска - типова представниця українського жіноцтва пореволюційного села, що, проте, споріднена з жіночими образами української класики. Наділена почуттям власної гідності, вона готова піти навіть на смерть за свого чоловіка, бо вірить його революційній справі, новій владі.

Це один з кращих жіночих образів української драматургії, що ніс у собі ідею духовного й соціального розкріпачення жінки, робив її поряд з чоловіками повнокровним борцем за нове життя.

Драма М.Куліша "97" була написана як твір цілком сучасний, сповнений гарячим диханням життя, але яка це давня і незвичайна історія для нашого сучасного читача! І не тільки для сучасного. Вже в 1926-1927 роках велич цієї п'єси сприймалася глядачами як велич історії. Недарма Ю.Смолич писав у 1927 році, що «97» залишиться в нашій літературі як найяскравіший зразок з історії нашого минулого»[4, с.111]. І не тому, що такими вузькочасовими були рамки зображеного драматургом, а тому, що нестримно швидко рухалось вперед життя.

Так, "97" М. Куліша - жорстокий, нещадний твір. Показано картини, які не можуть не викликати жаху. В слобідці Рибалчанській бідняки вже давно поїли все, навіть собак. Незаможник Іван Стоножка, прийшовши до куркуля, позичити трохи хліба, просить, врешті, у нього хоч кішку, під тим приводом, що у нього, мовляв, завелися миші. Куркуль докоряє Стоножці, звертаючись до його "християнської" гідності, говорить, що, мабуть і миші у нього давно вже подошли, й чи пристало людині їсти котятину.

Стоножка та його дружина Галина померли від голоду, а їхній Вася живе тим, що збирає і варить собі кінські маслаки. Печена галка, що нею хвалиться Мусій Копистка, - справжня розкіш в порівнянні з їжею Васі. Божевільна ж старчиха Орина і глухонімиий Ларивон стають на шлях людоїдства - вони з'їдають своїх мертвих дітей.

Після появи п'єс "Хулій Хурина", "Народний Малахій" і "Мина Мазайло", де М.Куліш викривав і гнівно засуджував такі соціально-небезпечні явища, як кар'єризм і пристосуванство, міщанство в революції і чиновництво в партії, шовінізм та її потворні звичаї і прояви "нашої периферії перших пореволюційних років", на сторінках періодики розгорілися дискусії, котрі, на жаль, почали виходити за рамки художньої оцінки творів. Естетичні традиції класичної сатиричної комедії, зокрема "Ревізора" М.В.Гоголя, вповні виявились

у п'єсі "Хулій Хурина". Жанрове визначення автором твору- "комедійка" – наче підкреслювало анекдотичність його сюжету.

Драматичний твір М.Куліша складається з двох сюжетних ліній. В основі першої - анекдотична історія про "радянського Хлестакова", точніше про двох заїжджих у провінційне містечко на Золотопупівщині аферистів із Одеси. Спинившись у чужому місті без грошей, один з них видає себе за відомого фейлетоніста й публіциста газети "Правда" Сосновського, а другий - за члена вірменського ЦК тов. Каландаришвілі. Їхнім брехням вірять місцеві власті, зокрема заступник голови окрвиконкому Хома Божий, зусиллями якого організовується відповідний прийом і навіть пожертвування грошей аферистам нібито на літак "Правда". Одержавши грім, пройдисвіти на виконкомівському авто спішають... "на пленум до Харкова".

Використовуючи мотив гоголівського твору, письменникові вдалося відшукати у провінційному містечку зразки кричущого безкультур'я і нехлюйства. Він зумів знайти потрібні психологічні образи й комедійні ситуації, що узагальнювали соціальні болячки тодішнього суспільства, зокрема чиновництво в партії і некультурність, чиношанування й підлабузництво тощо.

Чітко вибудовані дві сюжетні лінії п'єси не обтяжені ніякими побічними перипетіями, і всі комедійні ситуації підпорядковані їхньому якнайповнішому розкриттю. Зрештою, тут виявилась характерна риса драматургії М.Куліша, успадкована від класичної реалістичної драми: подій небагато, і сама драматична дія не така барвиста й приваблива зовні, як, скажімо, в романтичній чи героїко-революційній драмі. Натомість, у більшості п'єс М.Куліша першорядну роль відіграють слово, репліки персонажів, монологи, ремарки, а в комедії "Хулій Хурина" - ще й різного роду натяки і напівнатяки тощо.

Автор був переконаний, що відкрите й мужнє викриття соціальних недоліків, гнівне висміювання їхніх носіїв матиме грандіозне значення, зуміє вплинути на суспільство в цілому і на кожну людину зокрема. Сміх, таким чином, ставав головним персонажем комедії "Хулій Хурина", ефективним засобом морального виправлення людей.

У 1929 році на суд глядача Куліш подає нову сатиричну комедію - "Мина Мазайло", присвячену актуальним питанням національного відродження України.

В основу твору покладено анекдотичну історію про те, як один із службовців харківських установ Мина Мазайло вирішив поміняти своє мужицьке прізвище, в якому вбачав причину своїх життєвих і службових поразок» на красивіше й престижніше "Мазенін". Навколо цієї анекдотичної події і в'яжеться драматургічний вузол п'єси, сюжетні інтриги якої мають сильне сатиричне забарвлення.

П'єса побудована за зразком класичної єдності місця і часу: дія відбувається на квартирі Мина Мазайла протягом однієї доби.

Сатирично-комедійний конфлікт на ґрунті українізації зумовлює зле висміювання пристосовництва тогочасного обивателя-міщанина до нових життєвих обставин, створення гротескно-загострених типів, які втілювали в собі риси агресивно-войовничого великодержавного шовінізму. Із убивчою іронією й презирством розвінчується національний нігілізм харківського обивателя Мина Мазайла, який, вигадавши електричну мухобійку і заснувавши у власній квартирі своїм коштом "соціалістического лікнепа правильних проізношень", прагне стати "порядочним человеком". Він категорично заперечує все українське; готовий вбити рідного сина, щоб не заважав поміняти прізвище: "Заставлю! Виб'ю з голови дур український! А як ні - то через труп переступлю. Через труп!..".

Недвозначне ставлення драматурга і до чорносотенної тьоті Моті Розторгуєвої з Курська в її шовіністичною зверхністю і сентенціями типу: "Це ви серйозно, чи по-українському?", "А по-моєму, гораздо прилічнєє бить ізнасілованной, нежели українізованной.. "... українська мова - це просто австріяцька вигадка!" тощо.

Скептичний гумор допомагає авторові емальювати постать гімназійної вчительки Баронової-Козино, яку Мина найняв "показати йому кілька лекцій з правильних проізношень". Ця музейна фігура оживає в творі гострою, яскравою карикатурою на дореволюційного "человека и футляре", є чудовим зразком старої схоластичної школи.

По суті, до М.Куліша ніхто в українській радянській драматургії не зумів так сміливо й самобутньо загострити національну проблему, коли реальні персонажі ставали яскравими національними типами.

Один із зодчих драматичного мистецтва за радянської доби, він був автором п'єс заснованих на кращих традиціях свого народу і духовних надбаннях світової культури, допомагаючи водночас відчувати ритм й ходу нової, революційної епохи.

Драматургія М.Куліша у тісній співпраці з театром Л. Курбаса перетворилась по-справжньому в один із чинників національного будівництва в Україні. Формуючи свої твори переважно на сюжетах з національного життя, письменник тематично розширює не лише українську, а й всесоюзну драматургію. Боротьба з голодом і міщанством, чиновництво в партії і проблеми національного відродження - ось далеко не повний перелік тем, порушуваних драматургом.

М. Куліш по праву вважається основоположником жанрового збагачення радянської реалістичної драми: колосальна амплітуда, широта жанрового спектра його п'єс сягає від народної драми й сатиричної комедії до лірико-романтичної «сонати» і глибоко соціальної драми.

Чи не найпомітнішою рисою творчості М.Куліша є створення, крім глибоко народних, яскравих національних характерів, що входять корінням глибоко в життя рідного народу, збагативши таким чином тогочасну драматургію новими повнокровними образами та ідеями.

Література:

1. Куліш М. Виступ на диспуті 1929 року з приводу постановки «Народного Малахія» (Київ) // Куліш М. Твори: У 2-х т. - Т.2. – 480 с.
2. Танюк Л. Драма Миколи Куліша \ Куліш М.- Тв. у 2т.- К., 1990. -Т. 1.- 505 с.
3. Листи М. Куліша до І. Дніпровського \ Вступ, підготовка текстів і примітки Кузякіною Н. // Радянське літературознавство.- 1989., №2.- С.2.
4. Семенюк Г. Українська драматургія 20-х років.- К, 1998.-190 с.
5. Смолич Ю. Драматичне письменство наших днів, «Червоний шлях», 1927, №4, с.164-165.

СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ СУЧАСНОЇ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
(МОВА БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ)

Загурська Г.В.

викладач іноземної мови

Івано-Франківський коледж

Львівського національного аграрного університету

м. Івано-Франківськ, Україна

Динамічні зміни у лексиконі сучасної англійської мови, невинне збагачення його неологізмами є об'єктивними передумовами ретельного лінгвістичного вивчення шляхів та механізмів утворення цих лексичних новотворів. Поява неологізмів зумовлена як екстралінгвістичними чинниками (зміст суспільної свідомості, рівень суспільних потреб, поява нових реалій), так і інтралінгвістичними факторами (великі потенційні можливості оновлення мовних засобів, закладені у самій мові).

Сьогодні англійська мова, як і інші мови світу, переживає «неологічний бум». За рік появляється біля 1000 нових слів і виразів – більше, ніж у будь-якій мові світу. Однак саме англійська мова є джерелом інтенсивних, а головне постійних запозичень у мові інших народів. Це спричинено насамперед поширенням англійської культури в багатьох країнах світу. Завдяки високорозвиненій науково – технічній базі англійських країн значна частка англійських слів використовується для номінації новостворених об'єктів матеріального світу, а також абстрактних понять.

Необхідність розгляду неологічних явищ спричинена ще однією обставиною: словотворення відіграє значну роль у виконанні мовою її найважливішої функції – забезпечити всі сторони життя та діяльності людини новими найменуваннями. Вивчення сфери словотворення, таким чином, сприяє пізнанню ряду важливих соціально-історичних характеристик даної мовної спільноти.

Сфера економіки і бізнесу залишається одним з основних постачальників інновацій. У той же час значна кількість неологізмів, що виникають у сфері економіки і бізнесу, характеризує нові економічні теорії і доктрини, економічні явища, особливі такі, що співвідносяться з постійними реформами, прагненням удосконалення економічного життя суспільства.

Створюються нові слова і словосполучення, які призначені для номінації і характеристики економіки в умовах інформаційної революції, в умовах посилення процесів глобалізації економічного життя.

Неологізм *culturnomics* (*culture+economics*) було створено для позначення залежності економіки від особливостей культури певної країни, тобто історії, менталітету населення, релігії і політики.

Елемент *-nomics* у значенні « економічнаполітика; економічний аспект діяльності» (вінвиділився в результаті телескопійного словотвору) можна вважати досить продуктивним. В останні десятиліття з ним були створені такі слова, як *burgernomics*, *caponomics*, *cybernomics*, *mediconomics*. Крім наведеного прикладу з неологізмом *culturnomics* можна зазначити такі інновації останніх років, як *dionomics* (« поєднання економічної теорії з біологічною»), *enronomics* (« Стратегія бізнесу, що базується на бухгалтерських маніпуляціях»). [3, с.16]

Скандали навколо фінансових махінацій викликали і потребу створення неологізму, що є загальною назвою-характеристикою корумпованого підприємця або бізнесмена, діяльність якого виходить за рамки закону, - *dirty-white-collar*. В попередні десятиліття виникло чимало словосполучень для позначення різних категорій працівників за аналогією до словосполучень *bluecollarworkers*, *whitecollarworkers*. Серед них інновації *pink-collarworkers* (« секретарі і інші канцелярські працівники»), *gold-collarworkers* (« фахівці, що користуються великим попитом»), *open-collarworkers* («люди, що працюють вдома, а не в установі»), *steel-collarworkers* (« роботи »), *frayed-collarworkers* (« працівники, що мають низьку заробітну плату»).

Провідну роль корпорацій в економічному житті США зумовлює високу слово- і фразотворчу активність основи *corpor* і слова *corporate*. Упродовж

останніх років, наприклад виникли такі неологізми як *corpocracy*, *corporateconcierge*, *corporate diversity*, *corporate governance*, *corporate portal*, *corporate thriller*, *corporate welfare*, *corporate wife*, *corporation-ville*.

Було створено низку неологізмів для позначення менеджерів вищої ланки в корпораціях і фірмах. За аналогією до словосполучення *chiefexecutiveofficer*, що позначає керівника корпорації чи фірми, створюється декілька нових словосполучень для позначення адміністраторів, які відповідають за певну, особливо нову роботу корпорації. До таких неологізмів належать, зокрема , словосполучення: *chiefcontentofficer* (« адміністратор, відповідальний за ефективність функціонування веб-сайта корпорації») , *chiefhackingofficer* (« менеджер, відповідальний за системи і програми захисту корпорації від нападів хакерів»), *chiefknowledgeofficer* (« менеджер, відповідальний за створення і функціонування інформаційної системи»), *chieflearningofficer* («директор корпорації , відповідальний за підвищення кваліфікації кадрів»), *chiefprivacyofficer* (« менеджер, відповідальний за збереження комерційної таємниці фірми»), *chiefriskofficer* (« менеджер, відповідальний за захист корпорації від потенційних ризиків (судові позови тощо.»). [1, с. 45]

Внаслідок скорочення штатів і масових звільнень робітники та службовці, що залишились у фірмі, змушені виконувати роботу своїх звільнених колег. Така робота позначається неологізмом- словосполученням *ghostwork*. Це словосполучення стало вживатися ще у 80-ті роки минулого століття, в значенні « робота виконана реальним автором». У 90-ті роки воно почало позначати і фіктивну роботу, а на початку XXI сторіччя – цілодобову або роботу в нічний час. Автором словосполучення *ghostwork* у значенні « робота, яку виконували інші звільнені працівники, а тепер ті, хто залишився у фірмі» був консультант із менеджменту Г. Бізлі.

Інтенсивно поповнюється лексика і фразеологія маркетингу торгівлі. Лексема *marketing* виявляє суттєву новотворчу, особливо фразотворчу активність. Поширеними неологізмами стали : *database marketing* , *drip marketing* , *multilevel marketing* , *network marketing* , *permission marketing* , *tribal marketing* ,

viralmarketing , *guerrillamarketing*(маркетингова компанія з використанням нетрадиційних заходів)

Останнім часом при розробці стратегії і тактики маркетингу, просування товару обов'язково враховують специфічні смаки різних расових і етнічних груп. Політики пристосування торговельних підприємств до таких смаків одержала найменування «ринковий мультикультуралізм» - *marketmulticulturalism*.

Одержали неологічне позначення і певні категорії споживачів. Ті хто першими засвоюють нові послуги позначаються словосполучення *earlyadopters* словом *bees*.

Набуває поширення система продажу, при якій покупець сам, без допомоги касира, розраховується за товари. Вона позначається неологізмом *self-checkout*.

Комерційні банки використовують і інші методи: *valueanalysis* (функціональний аналіз), *groupingmethod* (метод поділу на групи). А також виконують багато інших операцій: *cashpayment* (готівкова операція), *StockExchangeoperation*(фондова операція) , *settlementtransaction* (розрахункова операція) тощо. Центральний банк здійснює свої функції через такі операції : *noteissue* (емісія банкнот) , *deposittaking* (отримання депозитів комерційних банків) , *debtsecurityissue* (випуск власних цінних паперів).

Одним із принципів банківського обліку є наявність документації, на основі якої здійснюється та чи інша операція.: *paying-in-slip*(орден на оплату), *cheque* (чек), *accountstatement* (виписка із банківського рахунку), *passbook* (банківська розрахункова книжка) та інші.

Серед загальних фінансово - економічних напрямків можна виділити : *marketing* (маркетинг), *accounting* (бухгалтерський облік), *management* (менеджмент) та інші.

Таким чином ми бачимо, що відбувається активний процес асиміляції і запозичення лексичних одиниць в мові банківської сфери: крім орфографічної, фонетичної, граматичної адаптації, в системі банківської термінології спостерігаються ознаки лексико-семантичного освоєння: словоутворення

(*consumerbankingdivision*), лексико-семантична трансформація, звуження значення (*free/charge*), утворення термінів-кальок (*groupingmethod*), напів кальок (*multiplier*).

Роль і значення професійних термінів зростає не тільки із розвитком мови, але й з залученням в діяльність звичайних людей, які користуються банківськими послугами, наприклад отримують заробітну плату через кредитні картки, розвиток туризму, використання інформаційних технологій тощо.

У сучасній англійській мові є багато способів творення нових лексичних одиниць, а саме словоутворення, словоскладання, конверсія, скорочення, субстантивізація, лексико-семантичний спосіб, фонологічний спосіб (чергування звуків і переніс наголосу в слові), телескопія, суфіксація. Хоча не всі названі способи використовуються в однаковій мірі і їхня роль у словотворенні неоднакова. Такий спосіб, як словоскладання і словотворення, дають основну кількість неологізмів.

Основними способи утворення неологізмів в англійській мові є такі:

1. Надання вже існуючому слову ще одного значення: *bread*- гроші, хліб; *quotation*- 1.цитата, вираз 2. котирування, курс на біржі цінних паперів; *buy-in*-вигідна угода [4, с. 170]

2. Словоскладання слід вважати найбільш продуктивним засобом поповнення словникового складу англійської мови. Складні слова становлять майже 40% всіх неологізмів. Досить поширена модель складання основ іменників N+N: *mall-rat*, *cell-manufacturing*, *body-shopper*, *job-coaching*, *mass-customization*. Словоскладання: *dividend-rightcertificate*- сертифікат, який надає право отримати дивіденди; *fill-or-killorder* – наказ клієнта брокеру, який має бути негайно виконаний або анульований; *topayout* – виплата; *megacorporation*, *megafirm*, *megacompany*- гігантська корпорація, фірма, *cross-rate*- відношення між двома валютами, розраховані на основі курсу кожної з них по відношенню до третьої валюти, *crosstrade* – крос угода, *crosscrediting* – крос кредитування, *crossfactor*- крос – коефіцієнт, *crossdealing*- крос-операція, *crossdefault* – умова, *on-call*-рахунок в банку, *prime-rate* – рахунок в банку. В останні десятиліття роль словоскладання значно зростає. [3, с. 118]

3. Створення нових слів на основі наявних у мові продуктивних словотворчих засобів.

commodification – використання грошей у якості товару, який можна продавати чи обмінювати на інший;

pro-market reforms – реформи на підтримку ринку

Щоб зрозуміти ці новотвори, треба мати глибокі знання реалій країни.

Наприклад:

Thinktank – дослівно « мозковий резервуар », група експертів, які розробляють програми;

Dutch bargain – дослівно « голландська угода », в результаті якої, всі переваги отримує лише одна сторона;

to play hardball with unions – вести нечесну гру з професіоналами;

windfall – несподіваний прибуток; [5, с. 170]

Серед усіх способів творення неологізмів можна виділити ті, які є досить продуктивними у сучасній англійській мові:

1. Скорочення являється найбільш продуктивним способом словотворення у наш час і регулярним способом утворення неологічних неологізмів. Цей спосіб є наочним прикладом, що відображає тенденцію до раціоналізації мови.

Виділяють 4 види скорочень.

1.1 Неологізми-аббревіатури. Усе більшого поширення в англійській мові набувають аббревіатури. Що стосується економічних неологізмів, то тут слід відзначити, що утворюються в значній кількості аббревіатурні назви різних міжнародних організацій, ініціальні скорочення, аббревіатури, пов'язані з торгівлею через Інтернет. Комп'ютеризація, зокрема, розвиток торгівлі через Інтернет, породили специфічний тип аббревіатур. Як правило аббревіатури вимовляються по буквах.

CEO- chief executive officer- головний виконавчий директор компанії

A/C, acc. – *account currency* - поточний рахунок

I O V – *I owe you* – позикова розписка

NC – no charge – безкоштовно

PA – power of attorney – довіреність

B.E. – bill of exchange - переказний вексель

Lc. – letter of credit – акредитив

1.2. Неологізми – акроніми

FOREX – ForeignExchangeMarket

LIBOR – LondonInterbankOfferedRate – Лондонська міжбанківська ставка пропозиції

Ltd. – limited - з обмеженою відповідальністю

LLC - limitedliabilitycompany - компанія з обмеженою відповідальністю

1.3. Неологізми - усікання складають найбільшу групу

cur. – currency- валюта

inv. – invoice-рахунок – фактура

info. – information – інформація

contr. – contract – контракт

doc. – document – документ [2, с. 74]

1.4. Злиття. Серед них переважають часткові слова-злитки, тобто слова, в яких поєднуються усічений елемент одного слова і повна форма іншого слова.

SWIFT – The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication

to TCB- take care of business-досягти успіху у бізнесі

LOC- letter of commitment - гарантійний лист [2, с. 75]

Крім того для позначення роздрібної торгівлі через інтернет не лише такі слова, як *e-retail, e-retailer, e-retailing*, а й їхні скорочені варіанти – *e-tail, e-tailer, e-tailing*. Створення скорочень, подібних до наведених вище (*e- cruiser* скорочено від *e-recruiter* – « електронний підбір кадрів», *e- partment* скорочено від *e- department* « електронний універмаг»), стає можливим завдяки наявності графеми «e» у складі слова.

2.Фразеологічні вирази: *currencybasket* - валютна корзина – метод встановлення валютного паритету і визначення середнього курсу однієї валюти по відношенню до іншої.; *whiteelephant*-білий слон -угода, при якій розходи

перевищують потенційний прибуток; *catsanddogs*-кішки і собаки - сумнівні цінні папери.

3. Запозичення. До сильних неологізмів можна віднести і запозичення. Запозичення, як джерело поповнення словникового складу, посідають в англійській мові значне місце

Запозичення може бути прямим (фонетичним) і калькуванням, наприклад:

kolkhos (пряме запозичення) *collectivefarm* (калька)

Калькування як прийом створення еквівалента схоже на буквальный переклад - еквівалент цілого створюється шляхом простого додавання еквівалентів його складових частин. Наприклад, слово *multicurrency* складається з *multi* і *currency*, що окремо можуть перекладатися як «багато -» (суфікс, що позначає множинність) і «валюта», при їхньому додаванні виходить «багатовимірний (напр. кредит)»; або *interbank (market)* = *inter* («між-») + *bank* («банківський») – «міжбанківський (ринок)». [5, с.363]

4. Ще одним способом утворення англійських неологізмів є **телескопія**. Під телескопією розуміємо такий спосіб словотворення, при якому нове слово виникає зі злиття певної основи одного слова зі скороченою основою іншого або ж зі злиття скорочених основ двох слів. Значення такого нового слова в більшості випадків містить у собі сумарне значення обидвох своїх складників, наприклад: *infomercial* (*information*+*commercial*), *slumpflation* (*slump*+*inflation*).

На закінчення хотілося б відзначити, що цей клас мовних одиниць завжди буде об'єктом пильної уваги дослідників. Мовні зміни – це природний рух у мові. Соціальна структура суспільства, наука, техніка, міжнародні контакти, а також свідомість людини – це ті зовнішні чинники, які зумовлюють поновлення словника

Безумовно, збагачення мови новими лексичними одиницями будь-якого типу і структури є позитивним моментом у процесі розвитку й удосконалення мови і мовних засобів. Саме поява неологізмів і свідчить про розвиток суспільства і людства в цілому.

Література:

1. Арнольд І.В. Стилiстика сучасної англійської мови.-М.: Просвещение. 1990.-30 с.
2. Богацький І.С. Бізнес – курс англійської мови / І.С. Богацький, Н.М. Дюканова під. заг. ред. Богацького І.С. – Київ. – 2009-с. 351
3. Борисова Ю.А. Спеціальна банківська лексика: етимологія, діакронія, сучасний стан// Вестник МГОУ. серія : Лінгвістика Вип.3- 2009.-с. 115-120
4. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя : Запорізький державний університет, 1998. – 431 с.
5. Зацний Ю.А. Шляхи і способи багатення сучасної розмовної лексики англійської мови / Ю.А. Зацний / Нова філологія. – 2009. – Вип. 34. – Запоріжжя: ЗНУ. – С. 189–95.

Філологічні науки

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОЛОРИТ ТА ЗАСОБИ ЙОГО ПЕРЕДАЧІ МОВНИМИ ЗАСОБАМИ

*Луценко Г.М.,
викладач англійської мови
Черкаського комерційного технікуму,
м. Черкаси, Україна*

Перекладачі стикаються з багатьма проблемами під час перекладу тексту з однієї мови на іншу. Проблеми постають і по відношенню до такого лексичного пласту іноземної мови, як позначення суспільного життя і матеріального побуту, специфічних для певного народу або країни, що і є національним колоритом. Можливість правильно передати позначення речей, про які йде мова в оригіналі, і образів, пов'язаних з ними, передбачає певні знання про ту дійсність, яка зображена у творі, що перекладається.

І якщо говорять про загальну культуру перекладача, то мають на увазі, що в галузі художньої літератури він повинен мати універсальні знання.

Ці знання обов'язково повинні бути розвинуті в двох напрямках – тих

мов, з якої і на яку він перекладає, тобто він повинен мати цілковито ясне поняття про фонові знання носіїв мови перекладу та мови, з якої перекладає. Однією з основних задач перекладача є знання історії.

Спеціалісти стверджують, що існує більш ніж 200 визначень понять культури. Цікава сторона питання країнознавства, яка дуже часто означається словами „так говорять” або „так не говорять українською (англійською, німецькою)”.

Добре відомо, що в кожному художньому творі є такі елементи тексту, які умовно кажучи, перекласти неможливо. Яскравим прикладом елементів тексту, які не перекладаються, є реалії. Термін „реалії” використовується для означення слів, які називають елементи побуту та культури, історичної епохи та соціального устрою, державного ладу та фольклору, тобто специфічних особливостей певного народу, країни, які є чужими для інших народів та країн.

Реалії – суттєві чинники, власне те, що створює колорит. Основні труднощі при їх перекладі - це, по-перше, відсутність відповідника – повного чи часткового і, по-друге, необхідність, водночас із значенням реалії, передавати колорит і її національне та історичне забарвлення. Питання про відображення позамовної дійсності реаліями (та іншими засобами) – виключно важливе для будь-якого перекладача художньої літератури. Він містить цілий ряд різнобічних елементів, таких як перекладацький аспект країнознавства, культура перекладача, фонові знання та багато інших літературознавчих та лінгвістичних моментів.

Як мовні засоби художнього зображення, реалії являють собою мовні одиниці, якими в однаковій мірі користуються як письменники, автори оригінальних художніх творів, так і перекладачі.

Національний колорит як особливий національний відбиток, що позначає будь-який справжній мистецький твір, феномен дуже великої складності, суттєва, необхідна частина змісту твору, його форми. Національне – це часто щось дуже тонке, вагоме і – водночас – нелегко відчутне, вловиме. У несловесних мистецьких формах національний колорит можна збагнути чуттями, але осмислити його нефахівцям дуже важко. Єдиний шлях – попередні етнографічні, культурознавчі та історичні дослідження.

ВИКОРИСТАННЯ КОЛАЖУ ЯК ЗАСОБУ НАОЧНОСТІ
ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

*Луценко Г.М.,
викладач англійської мови
Черкаського комерційного технікуму,
м. Черкаси, Україна*

Наочність – це не лише педагогічна, а й важлива філософська проблема. Застосування наочності пов'язано з пошуками методів навчання, “конструювання” пізнавальних об'єктів, навчанням учнів і студентів мислити поняттями і категоріями.

Ефективність використання наочності обумовлює рівень оволодіння візуальною грамотністю (англ. *visual literacy*). Ґрунтується вона на положеннях про значущість зорового (візуального) сприймання для людини у процесі пізнання світу і свого місця в ньому, провідну роль образу в процесах сприймання й розуміння, необхідність підготовки свідомості людини до діяльності в умовах зростання інформованості життя.

Як відомо, у процесі навчання зв'язного іншомовного мовлення у студентів виникають труднощі, пов'язані з розкриттям предмету висловлювання, з формуванням суджень і утриманням їх у пам'яті в логічній

послідовності. Характерно, що з аналогічними труднощами студенти зустрічаються й під час зв'язного говоріння рідною мовою.

Уникнути їх деякою мірою можна, використовуючи у процесі навчання засоби зовнішньої наочності. Крім моделей-опор та підстановчих таблиць, як засобів наочності, у навчальному процесі при вивченні іноземної мови дуже часто використовується прийом колажу.

Це сучасний технічний прийом в образотворчому мистецтві, котрий полягає в наклеюванні на якусь основу матеріалів, що відрізняються за кольором і фактурою. Використання колажу дозволяє поєднати вербально-

графічні та образотворчі опори і завдяки їх загальному символу підкреслити їх єдність. За формою колаж нагадує плакат або стіннівку. В центрі знаходиться ключове поняття – ядро, а навколо нього розташовуються поняття-супутники, які створюють його фонове оточення. При складанні колажів можна використовувати магнітну дошку або фломастери.

Наприклад, при вивченні теми “Great Britain” підготовлено колаж такого типу. У центрі колажу розташовано ключове поняття (The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland). Під ним – основні дієслова, лексичне значення яких зумовлює вибір моделей-фраз і словосполучень, так званих супутників-реалій, які розміщені навколо:

England, Scotland, Wales, Northern Ireland.

Capitals: London, Edinburg, Cardiff, Belfast.

An area: 244.100 sq. km; the population – 57 mln.

The Union Jack. Industry: wool, cotton, iron ore, shipbuilding, motor cars.

The English Channel; the Atlantic Ocean; the Severn, the Clyde, the Thames.

The UK consists of; to be separated from...by.

Під час вивчення професійно-орієнтованих тем наочність набуває дуже важливого значення. Тож, застосування наочності в навчальному процесі має велике значення, сприяючи гармонійному розвитку студентів.

СТИЛІСТИЧНО ЗНИЖЕНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Мітіна О.М.,

к.філол.н, доцент

Куделіна О.Ю.

ст. викладач

*Одеський державний
екологічний університет*

Сучасна світова література прагне до натуралізму, і лексика, що в ній вживається, від просторіччя до табуйованої лексики, стає яскравим тому доказом. І хоча відношення до неї дуже неоднозначне, вона складає невід'ємну частину сучасного лексикону. Проблеми, пов'язані з описом такого складного і багатопланового явища як стилістично знижена лексика ("субнейтральна лексика", тобто розташована нижче "стилістичного нуля" на шкалі етичної та естетичної цінності слів [1, с. 101]). У теоретичному плані і в плані каталогізації та вивчення окремих її шарів, ще далекі від адекватного рішення. Такий стан негативно впливає як на навчання розмовної мови, так і при описі мови, оскільки мова "соціально обумовлена в самій своїй побудові" [2, с.81] .

Особливо справедливе дане твердження щодо стилістично зниженої лексики, що функціонує в різних професійно-корпоративних розмовних сферах. Незважаючи на велику різноманітність таких сфер, лише поодинокі з них були предметом детального лінгвістичного опису на матеріалі окремих мов.

В усіх мовах існує маса можливостей висловити одну і ту ж думку. Зробити це можна і поетично-піднесено, і сухо-нейтрально, і простецькі-побутово, і, нарешті, вульгарно-непристоїно. У сучасній світовій літературі при її прагненні до натуралізму розмовна (знижена) лексика представлена повною мірою, починаючи від просторіччі і закінчуючи табуйованою лексикою. І хоча ставлення до неї неоднозначно, але ця лексика становить досить вагому, абсолютно невід'ємну частину лексикону. Суспільство завжди

намагалося відхреститися від найгрубіших слів, заборонити їх усне, а тим більше друковане вживання. Знайомство з розмовною лексикою потрібно, щоб розуміти повсякденну мову, щоб опанувати важливу частину лінгвокраїнознавства, щоб вміти розшифрувати підтекст, асоціативний план висловлювань, без чого не може обійтися хороший перекладач, прагне максимально зблизити читача з автором.

Тенденції інтересу до зниженої лексики, мають місце в англomовних країнах. З прискоренням темпу сучасного життя значно прискорився і процес розширення словника даної лексики, особливо в середині кризових 60-70-х років ХХ ст. в зв'язку з бурхливим зростанням засобів масових комунікацій. У цей період заявило про себе набагато більш широке розмаїття соціальних груп, виявилися широко представленими маргінальні «культури». До традиційних творців розмовної лексики - представникам підпілля, армії, джазистами і фанатам джазу, емігрантам, п'яницям - приєдналися хіпі, наркомани, які ввели в мову слова, пов'язані з «прикордонними» станами, що протиставлені нейтрально забарвленої лексики. Соціальна революція відкрила мову гомосексуалістів, інших «дослідників» сексуальної свободи. Вперше таке широке ходіння отримують лайка і непристойності, які в цей час міцно затверджуються в сфері розмовної мови, але відсутні в словниках «стандартного англійського». Набагато ширше виявляється представлений мову різних етнічних меншин.

Для позначення нових соціокультурних ситуацій з'являються нові слова. В цей час з новою силою проявляється і типова для розмовної лексики зворотна мораль, бунт проти умовності і доходить часом до істерики підкресленою власною «людяністю», що приймає все, що кидає виклик нудзі «правильного» життя.

Зниженість лексичних одиниць декларує свободу відходу від дійсності будь-яким шляхом. Вона свідчить про прийняття всього аморального, незвичного, вульгарного, що провокує «обивателя», використовує стандартну мову. І нові словники зниженої лексики відображають деградацію моралі,

цинізм і «крутість» нового життя, часом очевидно показні, відбивають бажання підлаштуватися під цю нову «моду». З новою силою виявляється людський фактор освіти зниженою лексикою, її тенденція до спрощення, вульгаризації, її зацикленість на п'яти органах почуттів, в основному їжі і сексі.

Знижена лексика «багатолика»: вона представлена жаргонами, діалектною і соціолектною лексикою, лайкою і лексикою-табу, а також «незначно зниженими» (близькими до нейтральних) лексичними одиницями, характерними для неекспресивної або слабо експресивної усної комунікації.

Розмовна мова за своєю суттю передбачає «братство» яке говорить, особливо значиме для американців, ніж для англійців, які не пускають коріння - ні фізичних (вони часто переїжджають), ні інтелектуальних (протягом життя вони схильні змінювати рід занять).

В наші дні розмовна лексика поширена набагато ширше, ніж раніше, а зрозуміла вона практично також добре, як нейтральна. І хоч вона не визнається нормативними словниками, сьогодні вона є активною складовою мови. У США вживання зниженої лексики в неадекватній соціальній ситуації здатна миттєво і назавжди зіпсувати репутацію людини. Неформальна лексика в розмові має на увазі якусь близькість, яка абсолютно зайва, скажімо, в службових відносинах, особливо між особами різними за рангом. Уже двадцять років тому статистика стверджувала, що середній американець використовує у своїй промові 10% зниженої лексики. Та й за своєю природою це переважно мова усного, а не письмового спілкування[3, с.23].

Одним з «проблемних» пластів лексики будь-якої мови залишається пласт зниженої лексики, найбільш близький до живої комунікації, найбільш яскраво відображаючий менталітет носіїв мови. Швидше за інших пластів розмовна лексика відображає загальну тенденцію максимальної стислості почуття у слові - лаконічності, яка доходить до умовності. В такому підвищено емоційному спілкуванні важлива оперативність, яку дають кліше. Спостерігається концентрація, ущільнення лексичних (інформаційних) одиниць - розмовна лексика «вважає за краще» короткі слова, відносну бездумність і

часто символічність їх вживання. Часом слова передають не власними думки, а швидше стають їх заступниками.

До цього часу філологи усвідомили необхідність детальної класифікації лексичного фонду мови і при спробах класифікації в реєстрі зниженої / розмовної лексики «з'являються»: лайлива лексика, жаргони і навіть лексика табу. Характерний також той факт, що дослідники англійської мови віддають перевагу говорити не про розмовну або знижену лексику, а - про неформальну або сленг [4,64].

Швидкий розвиток інформаційних технологій і засобів комунікації, однополюсна картина світу дозволяє в даний час говорити про процеси глобалізації в світовому співтоваристві. Це, з одного боку, призводить до уніфікації та стандартизації світових культур, а з іншого боку, підвищує самосвідомість деяких представників національних культур, виводить на перше місце бажання зберегти специфіку та особливості своєї культури при повазі до представників інших культур і розумному прийнятті самих цих культур.

В якості висновку хочемо ще раз підкреслити, що в сучасній англійській мові присутнє явно виражене прагнення до демократизації суспільства і спостерігається стрімке зниження норм мовлення, що знаходить відображення у всіх сферах соціального життя і в літературі, зокрема.

Література:

1. Скребнев Ю.М. Основы стилистики английского языка / Ю.М. Скребнев. – М. : Аст-рель, 2000. – 224 с.
2. Основы лингвокультурологии [Текст]: учеб. пособие / А. Т. Хроленко ; под ред. В. Д. Бондалетова. – М.: Флинта, 2004. - 181 с.
3. Потятиник У.О. Соціолінгвістичні та прагмастилістичні аспекти функціонування сленгової лексики (на матеріалах періодики США) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Уляна Олексіївна Потятиник. – Львів, 2003. – 246 с.
4. Drake G.F. The Social Role of Slang / G.F. Drake // Language: Social Psychological Perspectives ; ed. by H. Giles. – Oxford : Pergamon Press, 1980. – P. 63–70.

ПОВНІ ТА ГАПЛОЛОГІЧНІ БЛЕНДИ

Недайвода О. О.*студентка факультету ІФСК
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

Однією з універсальних характеристик блендів англійської та української мов, виступають принципи утворення похідних одиниць цього типу, незважаючи на те, що, на думку ряду дослідників, цьому процесу не притаманні будь-які правила і моделі утворення похідних через те, що бленди виникають по волі носіїв мови в певній мовній ситуації. Так, Г. Кеннон зазначає, що бленди є однією з найбільш непередбачуваних та продуктивних видів словотвору [3, с. 155].

Беручи до уваги те, що в більшості випадків результатом об'єднання корелятивів стає одне єдине блендингове утворення з унікальною структурою і значенням, за винятком ряду прикладів, коли на базі двох корелятивів виникають два можливих варіанти блендів, що співіснують в мові: *tigon = tiger + lion*, *liger = lion + tiger* – «гібрид тигра і лева», можна припустити, що утворення блендів відбувається не в результаті випадковості, а в результаті дії певних принципів.

Бленд виникає на базі взаємодії слів-корелятивів, які сприяють формуванню структури та змісту похідної одиниці. Семантичні відносини між корелятами зумовлюють порядок проходження елементів в бленді при наявності головного і залежного слів, останнє займає першу позицію; при рівнозначності корелятивів вирішальну роль відіграють фонологічні закони, що забезпечують милозвучність похідної [2, с. 40].

Мовознавці виділяють повні, часткові і гаплогічні бленди, найпоширенішими з яких є повні і гаплогічні одиниці.

Бленди, як повноцінні лексичні одиниці, мають певний набір морфологічних ознак, склад яких варіюється в залежності від приналежності

похідної. Слід підкреслити превалювання іменників в корпусі прикладів даної пари мов, хоча такі частини мови, як дієслово, прикметник і прислівник також представлені.

Бленди, що відносяться до класу іменників, мають усі типові характеристики зазначеної частини мови, до яких відносяться категорія числа, категорія роду, відмінкові форми. В англійській і українській мовах категорія числа для блендів утворюється стандартним способом, тобто шляхом додавання відповідних флексій до головного компоненту бленду, в ролі якого, зазвичай, виступає фінальний корелят. Граматична категорія роду, як відомо, в англійській мові відсутня, а в українській мові рід бленду визначається за основним словом корелята: *дідство* = дід + дитинство – середній рід [1, с. 170].

Ряд відмінкових форм української мови цілком відтворюється в блендингових утвореннях. В англійській мові відмінкова система представлена двома опціями, способи реалізації яких зберігаються в бленді; для називного відмінка застосовується нульове закінчення, а в родовому стандартним є закінчення `s: a *geep* – *geep`s* / *geeps`* (*geep* = goat + sheep, «гібрид кози і вівці»).

Змістовий аналіз блендингових утворень показав, що формування лексичного значення таких одиниць відбувається відповідно до визначених моделей. Корпус блендів англійської та української мов розглядався на тлі семантичних моделей блендів. Дослідники пропонують наступну класифікацію, де представлені наступні семантичні моделі, які не враховують конкретизації загальної семи та заміни гіпосеми домінуючою семною структурою:

1) поляризація гіпосем (пов'язаних сем), при якій відбувається об'єднання протилежних, несумісних за змістом сем таким чином, отриманий телескопізм являє собою оксюморон. Прикладами можуть слугувати:

Chrismukkah = Christmas + Hanukkah – одночасне святкування двох свят;
adulescents = adults + adolescents – люди, які не визнають свій вік ; *aristocretin* = aristocrat + cretin – заможня, але дещо нерозумна людина;

2) метафоризація домінуючої семної структури, яка відбувається за рахунок того, що вихідні слова, що містять спільну сему, відносяться до слів

різних груп – одне більш абстрактне, інше – більш конкретне. За допомогою формального і, як наслідок, семантичного об'єднання різнорідних іменників відбувається метафоризація слова: *brandify* = brand + identify – перетворити себе на бренд; *bromance* = brother + romance – близька дружба між чоловіками;

3) об'єднання семних структур вихідних слів, у ході якого виникають телескопізми, що позначають зоологічні і біологічні гібриди. Такі телескопізми зберігають в собі деякі властивості вихідних об'єктів: *olivado* = olive + avocado – оливкові дерева у Новій Зеландії, а також компанія з виробництва авокадового масла; *Arkoma* = Arkansas + Oklahoma – місто в Оклахомі; *adenosine* = adenine + ribose – хімічна сполука, наявна в усіх клітинах тіла; *alegar* = ale + vinegar – оцт, виготовлений з елю; *broccoflower* = broccoli + cauliflower – гібрид броколі та цвітної капусти;

4) уточнення домінуючої семної структури, відбувається тоді, коли базис телескопізма модифікується таким чином, що все слово, як правило, характеризується наявністю оціночної конотації: *airphoria* = air + euphoria – рекламна кампанія Virgin Atlantic Airways; *gymfluence* = gym + influence – вплив тренажерного залу на життя людини; *bunnacula* = bunny + Dracula – дитяча книга про кролика-вампіра;

5) наведення периферійних асоціативних сем. Слова-мотиватори при зовнішній, фонематичній схожості, як правило, не пов'язані між собою семантично. Утворений телескопізм характеризується наявністю негативної конотації і може мати позначку «жартівливий», «іронічний», «саркастичний»: *Jungle Bells* = jungle + Jingle Bells; *baboons* = baboon + baby boomers [2, с. 43].

Кожна з наведених моделей знаходить втілення в ряді одиниць відповідних корпусів, що дозволяє зробити висновок про універсальний характер виділених моделей. Однак, слід зазначити, що поширеність тієї чи іншої моделі варіюється в залежності від мови, оскільки в корпусі блендів української мови превалюють одиниці, утворені за допомогою заміни гіпосеми домінуючою семною структурою, в той час як в англійській мові поширеним способом утворення лексичного значення блендів виступає об'єднання семних

структур корелятив. У рівній мірі продуктивною моделлю для даної пари мов є уточнення домінуючої семної структури.

Література:

1. Вашист К.М. Оказіональний характер англомовних блендингових лексем в україномовному рекламному дискурсі / К.М. Вашист // Наукові записки. Філологічні науки. Кропивницький: КОД – 2019. – Вип.175. – С. 168-173.

2. Медвідь О. М. Телескопія як спосіб утворення неологізмів (на матеріалі сучасних англомовних онлайнвидань ЗМІ) / О. М. Медвідь, А. Є. Петухова, К. М. Вашист // Філологічні трактати. – 2016. – Т.8, №1. – С. 39-45.

3. Cannon G. Historical Change and English Word-Formation. Recent Vocabulary. (American University Studies. Series IV. English Language and Literature 46) / G. Cannon. New York - Bern - Frankfurt am Main – Paris: Peter Lang. – 2000. – pp.154

УДК 341.4

Юридичні науки

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Олійник Р.С., Гнатик О.В.

студенти юридичного факультету

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного

торговельно-економічного університету

м. Вінниця, Україна

В умовах глобалізації важливу роль у підтримці сучасного міжнародного правопорядку відіграють інститути міжнародного правосуддя, зокрема, міжнародного кримінального правосуддя, за допомогою яких держави мають можливість цивілізовано розв'язувати існуючі суперечності та спори та ефективно вести боротьбу із міжнародними злочинами, які викликають стурбованість усього цивілізованого світу. Сьогодні можна констатувати створення у міжнародному праві системи міжнародних принципів і норм, які

регулюють співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю - міжнародного кримінального права, яке виступає юридичною основою міжнародного кримінального правосуддя.

Норми міжнародного кримінального права були предметом досліджень багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників, а саме: В.Ф. Антипенка, Л.В. Багрія-Шахматова, В.І. Борисова, В.Г. Буткевича, А.П. Закалюка, Р.А. Каламкаряна, І.І. Карпець, М.І. Костенка, О.Г. Кібальника, І.І. Лукашука, В.О. Навроцького, В.П. Панова, Є.Л. Стрельцова та інших.

Метою даного дослідження є обґрунтування основних аспектів міжнародного приватного права.

У якості теоретичного обґрунтування міжнародного кримінального правосуддя виступає доктрина міжнародного правового порядку на основі верховенства права, яка розуміється як вчення про верховенство міжнародного права, покликаного охороняти універсальні цінності сучасного глобалізованого світу, важливе місце серед яких належить правам людини і громадянина.

Міжнародне кримінальне право – це галузь міжнародного публічного права, яка складається з принципів і норм, що регулюють співробітництво держав у боротьбі зі міжнародними злочинами та злочинами, що мають міжнародний характер [2, с. 365].

Виділяються такі принципи міжнародного кримінального права:

1. заборона агресивної війни;
2. невідворотність покарання за вчинення будь-якого діяння, що розглядається міжнародним правом як злочинне;
3. незастосування строків давності до військових злочинів та злочинів проти людяності ;
4. якщо держава не встановлює відповідальності за діяння, віднесені міжнародним правом до злочинів проти миру і людства, це не є підставою звільнення винної особи від міжнародної кримінальної відповідальності;
5. виконання злочинного наказу або посадове становище особи, що вчинила міжнародний злочин, не звільняє її від персональної відповідальності;

6. будь-яка особа, звинувачена у вчиненні міжнародного злочину чи злочину міжнародного характеру, має право на справедливий розгляд своєї справи у суді;

7. забезпечення прав людини при притягненні особи до міжнародної кримінальної відповідальності (презумпція невинуватості, заборона тортур тощо).

Міжнародний кримінальний суд у силу свого статусу як основного елементу в системі міжнародного кримінального правосуддя відіграє важливу роль у сучасному міжнародному правовому порядку [3].

Оскільки Міжнародний кримінальний суд має міжнародну правосуб'єктність, а його рішення є обов'язковими для держав-учасниць Римського статуту, важливими є питання прийняття судових рішень у межах визначеної державами-учасницями його юрисдикції. Міжнародний кримінальний суд повинен ефективно діяти в межах визначеної компетенції та повноважень. На підставі міжнародного права і за умови абсолютно безстороннього відношення до учасників судового процесу та політичних впливів Суд повинен дати правовий висновок, наскільки звинувачення у вчиненні злочину є обґрунтованим з юридичної точки зору та, зрозуміло, наскільки притягнення до кримінальної відповідальності відповідної особи є законним і справедливим [1, с. 86].

Вагомість міжнародного договору як джерела міжнародного кримінального права обумовлюється тим, що це джерело чітко, у письмовій формі встановлює склади відповідних міжнародних злочинів, регулює питання, пов'язані з розслідуванням таких злочинів, розшуком та затриманням винних осіб тощо. Водночас у зв'язку з тим, що положення міжнародного договору зобов'язують тільки учасників такого договору, продовжує широко застосовуватися міжнародний звичай, тобто правило поведінки, яке в результаті тривалого та одноманітного застосування в аналогічних ситуаціях визнається як юридично обов'язкове. Ведучи мову про співвідношення звичаєвих і договірних норм, варто зауважити, що договірні норми дуже часто

засновуються на звичаєвих нормах, а також розглядаються як відображення змісту норм звичаєвого міжнародного права. Це стосується, зокрема, Гаазьких конвенцій 1899 р. та 1907 р., Женевських конвенцій 1949 р. про захист жертв збройних конфліктів, а також додаткових протоколів до них 1977 р.

Отже, міжнародне кримінальне право - це система принципів та норм, що регулюють співробітництво держав з відвернення та розкриття злочинів, розшуку винних осіб та їх затримання, встановлюють процесуальний порядок розслідування міжнародних злочинів та судового розгляду справи між народними судами та трибуналами, а також визначають правовий статус засуджених та стандарти поведіння з засудженими.

Література:

1. Дрьоміна Н.В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: монографія. Одеса: Фенікс, 2016. 223 с

2. Дрьоміна Н.В. Міжнародна кримінальна юрисдикція і злочини *jus cogens* у контексті імперативізації міжнародного права. Право України. 2018. № 9. С. 363-376.

3. Попович В.М. Примат норм міжнародного кримінального права над законодавством України: проблеми, глибина та межі імплементації. URL: <http://archive.nbu.gov.ua/>

УДК 811.111'371+81-13: 791.32 (082.1)(73)

Філологічні науки

USAGE OF CONCEPTUAL INTEGRATION THEORY IN DEFINING CULTURE- SPECIFIC JOKES IN AMERICAN SITCOM "FRIENDS"

Panto S.V.

student of the Faculty of International Economic Relations

Uzhhorod National University

Supervisor : Tomenchuk M.V.

The sitcom is the epitome of humor. During the half-hour television show many jokes pass that have as their goal to make a broad audience laugh. The success

of a number of sitcoms indicates that the jokes these sitcoms use are of the kind that manage to appeal to a large number of people. Recent research into humor mainly stems from the field of psychology, but it is not just psychological studies that could provide an insight into humor. Another field that concerns itself with humor study and has at times focused on humor from the sitcom is linguistics. In order to study humor using linguistic tools, most research takes its starting point in Cognitive Linguistics, and more specifically in Conceptual Blending Theory [1; p.208].

Conceptual Blending Theory provides a method of analyzing jokes by placing them in conceptual blending networks, a method that has previously been used to analyze jokes from sitcoms [2; p.343].

The build-up of a conceptual blending network is an extension of the way in which mental space are built. Rather than two domains, a blending network consists of four spaces: one generic mental space, two input mental spaces and one blended space. The generic space contains the information that the input spaces have in common, similarly to other mental spaces, the information in a blending network is represented through elements. The information is projected from the generic space onto the input spaces, often called input 1 and input 2. This means that the shared information in input 1 and 2 contains a counterpart in the other input, and these counterparts are connected through counterpart connectors. The final space is the blend, which contains information from both inputs. Not all information from the inputs is present in the blend, rather through a process of selective projection only a part of the information is projected onto the blend [3, p. 40-41, 48].

The aspect that makes Conceptual Blending Theory stand out from other theories within cognitive linguistics is the fact that the blend contains emergent structure. This is information that is not projected from either input, but instead is elicited through the other elements of the network. This emergent structure is elicited either through the processes of composition, completion, or elaboration. Composition means that several elements from different inputs are taken together to create new meaning, for completion needs extra structure from outside of the network to be added to the blend, and elaboration, also known as the running of the blend, allows

for the creation of the blend and its structure [3, p.42-44].

The fact that sitcoms manage to appeal to people of different ages, genders, and cultures is especially remarkable considering that studies have shown that, for example, men and women have different preferences when it comes to jokes (Brodzinsky et al. 1981: 561, Barnet, & Aiello, 1981; McGhee, 1976; Johnson 1992, Mundorf et al., 1988; Weinberger & Gulas, 1992). Their appeal to a diverse audience and the high number of jokes presented in such a short time make the sitcom an interesting topic of research, especially considering that some sitcoms appeal to many, while others fail to even interest their target group. Despite its suitability for humor research, studies on the sitcom are few and far between.

One of the ways in which jokes can break the general requirement is by using knowledge that is specific to one culture. Since this sitcom was made in US, in this case jokes refer to knowledge specific to American culture. This can for example be in the way of using songs that Americans grow up with, fast food chains or types of food that are not well-known worldwide, or by referring to cultural icons that do not have the same status in other countries.

A first example of a culture specific joke is joke of *Friends* episode one, in which Monica's date Paul has just arrived to pick her up, and she wants to announce to Paul and her friends that she will go change. Instead, she stumbles over her words, and Ross teases her.

Monica: Okay, umm-umm, I'll just--I'll be right back, I just gotta go ah, go ah...

Ross: A wandering?

This joke can be displayed in two networks, firstly a ridicule network, which is based on the fact that Ross is making fun of Monica, and secondly a conceptual surprise network, which is based on the fact that Ross finishes Monica's sentence in an unexpected way. Input 1 of the ridicule network contains information of how somebody would normally react when a person has difficulty saying what they want to say. They would be compassionate, patient, and comfort the person. Input 2 contains the fact that when Monica has difficulty saying that she wants to change,

Ross puts words in her mouth to create an improbable phrase. The blend combines these two inputs to show that Ross is not in fact helping his sister, but he is making fun of her.

The information of these two inputs is correct and the inputs lead to a blend that contains emergent information, namely that Ross is making fun of Monica. The information is based on general knowledge with which the viewer will be familiar through social situations. Input 1 of the conceptual surprise network contains the information that Monica has to do something, and that Ross suggests she needs to wander. Monica's uncertainty goes together well with the concept of wandering, in which a person walks around without a goal. Input 2 contains the information that *to go a-wandering* is a phrase from an American song called *The Happy Wanderer*. In the US, this is a song often sung in music classes at school and used by scouts when going on walking trips ("The Happy Wanderer" 2000, Dana Nowak 2013, "The Happy Wanderer" 2013). Since Monica is not in a context in which this song would be used, the joke is a conceptual surprise joke. The blend combines Monica's actual setting with the knowledge of the song to show the song does not belong in this setting.

The information in the inputs of the network is correct, and the blend contains emergent information that the song is not related to what Monica is doing, but it is unclear whether this joke pertains to general knowledge. The show's American audience can be expected to be familiar with the song, but it is unclear whether an international audience would have heard of it. Any viewer unfamiliar with *The Happy Wanderer* will take this joke purely as ridicule and miss the conceptual surprise element.

Another joke based on American culture appears in *Friends* episode two. In joke of this episode Ross, his ex-wife Carol, and her girlfriend Susan are discussing baby names for the baby with which Carol is pregnant. Susan suggests the name Helen for a girl, but Ross is not convinced.

Susan: Oh, please! What's wrong with Helen?

Ross: Helen Geller?

This joke is a pun, since it is a play on the name Helen Keller, and a joke based on conceptual surprise, since the reference to Helen Keller is unexpected. In the pun

Input 1 contains the name Helen Keller and information about her such as that she was a successful blind-deaf person, that she wrote many essays, and her political activism, especially concerning the welfare of visually impaired people [1]. Input 2 contains information about Helen Geller such as her being Ross's daughter. The blend will combine the two to show Ross is combining the meanings of two very similar names, and thereby blending two different characters. The conceptual surprise joke contains the same inputs as the pun, but the blend of this network shows that by comparing his child to Helen Keller, Ross is introducing an unrelated topic into the conversation about baby names.

For both of these networks the information in the inputs is correct, and it leads to a blend with emergent information, namely that Ross unexpectedly makes a reference to Helen Keller, blending her character with that of his unborn child. The problem with both networks is the reference to Helen Keller. Again, this is a reference that could be too specific to American audiences for an international audience to understand the full meaning of the joke. Unlike the two previous jokes, both networks for this joke make use of the concept that is less familiar to an international viewer, making this joke more difficult to understand than the other ones.

One of the ways in which jokes can break the general requirement is by using knowledge that is specific to one culture. Since these two sitcoms were made in US, in this case jokes refer to knowledge specific to American culture.

References :

1. Attardo, Salvatore. 2006. "Cognitive Linguistics and Humor". *Humor* 19(3), - p.341-362
2. Brône, Geert. 2008. "Hyper- and misunderstanding in interactional humor". *Journal of Pragmatics* 40,- p. 207-261
3. Fauconnier, Gilles; Turner, Mark. 2002. *The Way We Think Conceptual Blending And the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.- p.40-260
4. McGhee, P.E. (1979). "Humor: Its origin and development" San Francisco: Freeman- p. 69-99

ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ ТОПОНІМІЧНИХ НАЗВ СІЛ БОГУСЛАВЩИНИ

*Пидюра Олександр Петрович,
магістр 2 року навчання, кафедра
фольклористики
КНУ імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Фольклорне надбання регіону є невід'ємною частиною спадщини нашого народу. Територія завжди знаходилася в епіцентрі історичних подій та державотворення. Щоб зрозуміти, як розвивався край, осмислити наше сьогодення, ми поставили за мету зібрати і дослідити місцеві легенди в топонімічних назвах населених пунктах.

Топоніміка – складова частина ономастики, розділу мовознавства, що вивчає власні назви. Окремі вчені відносять топоніміку до самостійних наук, яка використовує методи лінгвістичного, історичного та географічного аналізу. [1]

Розглянемо символіку топонімів Богуславщини. Богуслав (Богуславль) – місто, районний центр Київської області. Розташований р. Богуславки у р. Рось, правої притоки Дніпра.

Існує кілька версій про походження назви міста. Одна з них належить місцевому краєзнавцю Борису Левченку. Він звертає увагу на той факт, що столицею росів вчені вважають Родень (під Каневом), де проведені археологічні дослідження, а також Торчеськ (біля села Шарки Рокитнянського району). Проте стосовно Богуслава таке припущення теж відкидати не можна. З писемних джерел відомий такий факт. У боротьбі слов'ян з готами в IV ст. місцевий князь Боза (у греків – Бус) спочатку вів переможні битви з нащадками Германаріха, але пізніше той розбив вождя і стратив його разом з синами. Пізніше в «Слові о полку Ігоревім» згадуються «Часи Бусові». Де була столиця Бусова – Буслав-град, невідомо.

Чому б тим Буславам і не бути сучасному місту Богуславу? Адже й зараз досить часто старі жителі району називають так місто. Та й географічно місце

підходить для «града Босова». Остаточну відповідь у цьому питанні можуть дати лише археологічні розкопки.

За іншою версією, первинна назва міста «Богулсавль» утворився від епітетів, характерних для писемної мови Київської русі «буй» і «слав» [5].

Біївці – село, розташоване на правому березі річки Рось. Час заснування села невідомий, аде гадають, що воно засноване в XVII столітті. Назва села походить від річки Біївка, що протікала раніше у цій місцевості.

Бородані – село в основі ойконіма лежить слово «борода». Доцільно припустити, що перші поселенці носили великі бороди, або мали прізвисько «Бородань».

Бране поле – село, давнього походження. Сучасна назва йде від баранячого поля – «Баранє поле», як ще говорять місцеві старожили: «А від браного поля!» У 1594-1596 роках у цій місцевості відбулися жорсткі бої між селянсько-козацькими загонами Северина Наливайка і польським військом.

Вільхівець – очевидно, назва села пов'язана із річкою Вільховець, правої притоки Росі та вільхою, яка росте тут на пониззі [2 с. 71].

Дешки – назва походить від прізвиська Дешко (або Дежко), яке й зараз зустрічається на Богуславщині.

Дібрівка – село виникло у 1923 році і одержало назву від слова «діброва» - листяний ліс з переважанням дуба.

Дибинці – за однією з версій, яку висловлює місцевий краєзнавець Л. Зиль, назва села походить від слова «диба», тобто колода, яку накладали на ноги й руки арештанта [3].

Дмитренки – перші згадки про це село в історичних джерелах належить до 1727 року. Назву село одержало від Дмитренкової гути, де вироблялося скло [6].

Іванівка (до 1945 року – Янівка) – розташована на річці Мехворощі (притока Росі). До 1925 року мало назву Янівка – від імені першого власника, Яна Яблонського [6].

Івки – назва, можливо, пов'язана з вербою (івою). Можливо, що ойконім антропімічного походження – від власного імені чи прізвиська. В Богуславському районі поширене прізвище Івченко.

Ісайки – село, розташоване в долині річки Реп'яшка (притока Росі). Одну з легенд про історію поселення і виникнення його назви подає письменник О. Матійко в новелі «Солдат двох світових»: «Он при тій горі у Яру, так і названому Яром, оселився був у густій грабині Ісай, перевозчик цих місць, утікач із якоїсь, уже й не знати, з якої неволі – половецької, ординської чи турецької. Одно нього й назва села – Ісайки. Ім'я його міцно тримається в поколіннях і носять його люди достойно» [4 С. 143-144].

Калинівка – село на лівому березі Росі. Топоніміст М. Янко пояснює назву ойконіма словам «калина», якої тут багато росло.

Киданівка – перші згадки про село в історичних джерелах належать до 1772р. Старожили розповідають, що біднішого села, ніж їхнє, навколо й близько не було. За місцевими переказами, назва утворилась від виразу: «Кидай нивку», оскільки селяни часто кидали свою землю й шукали далі в іншому краї [5].

Медвин – існує легенда, що в давнину тут існувало місто, де київський князь Володимир тримав запаси вина та меду в так званих медушах.

Лютарі - село розташоване на лівому березі річки Рось. У архівних документах конкретних даних про назву села немає. Існують різні тлумачення. Найбільш вірогідним видається таке, що назва поселення походить від назви племені лютичів. За іншою версією, яку свого часу відстоював краєзнавець А. Зиль, ойконім Лютарі пов'язаний з лютеранами – прихильниками протестантського віросповідання [3].

Побережка – село, розташоване на правому березі річки Боярка (притоки Південного Бугу). Назва походить від слова «берег» - край землі поблизу води. Характерне також праслов'янське повноголосся –ере- [6].

Половецьке – село у назві якого відображена історичні реалії – часи, коли на богуславській землі нападали половці. До цього часу у селі проживають люди із прізвищем Половець.

Поташня – назва села пов'язана із поташним заводом, де виготовляли поташ – білу порошкоподібну речовину, яку застосовували як добриво, а також у миловарінні [6].

Тептіївка – назва походить від слова «топтати», спустошена земля. Місцевий житель Д. Церенко пояснює назву від слова «трепетіти». У давнину у цій місцевості росли густі ліси в яких розбійники влаштовували напади на людей, що слідували на ринок до Богуслава [6].

Хохітва – село розташоване на правому березі Росі. Етнонім хохітва – назва птаха з роду дрохв. За переказами, перший поселенець мав прізвисько Хохотва.

Чайки – назва села пов'язана з птахами чайками, які масово гніздяться в цій місцевості [5].

Щербашинці – село, розташоване на річці Хоробрій (притоці Росі). Перші згадки про Щербашинці в історичних джерелах належать до 1722 року. За версією краєзнавця А. Зиля, назва села може мати антропонімічний характер (від прізвиська козака Щербатого, що оселився в цій місцевості). В. Цимбалюк висловлює здогад, що давнє поселення своєю «... назвою пов'язане зі специфічною козацькою стравою – щербою (козацька юшка) [3].

І наостанок можна сказати, що топонімічні назви населених пунктів Богуславщини пройшли складний шлях розвитку та утворення. Значна їх частина успадкувала топонімічну систему цілого ряду епох, починаючи від доісторичного і кінчаючи нашим періодом. Багато вже відомо й відкрито в цій науці (топоніміці), але є ще й такі назви, над якими потрібно багато працювати.

Література:

1. Київщинознавство. Посібник для вчителя./ За ред. І.Л. Лікарчука. – К., 2001
2. Железняк І.М. Рось і етнолінгвістичний процес Середньо-Наддніпряньського Правобережжя. – К.: Наукова думка, 1987. С.71.
3. Зиль А. Звідки назва?// газета «Нові рубежі». – 1983. – 27 січня.
4. Матійко О.М. Згасають дальні перегромаи: Поезії. Літературні портрети фронтовиків. – К., 2000. – 152 С. 143-144.

Додаткові джерела:

5. Похилевич Л. Сказания о населённых местностях Киевской губернии. К. 1864
6. Матеріали музею історії Богуславщини.

КОНЦЕПТ «ВІЙНА» В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ
БОРИСА ГУМЕНЮКА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ВІРШІ З ВІЙНИ»)

*Піголь М. І.,
студентка гуманітарного факультету
Національного університету «Острозька академія»
м. Острог, Україна*

В останні десятиліття лінгвістика почала активно розширювати свої тенденції, що спричинило появу нових методів дослідження. Аналізуючи мовну картину світу, учені все частіше звертають увагу на концепт, що, на їхню думку, є найбільш універсальною системою смислів. Концепт – центральна одиниця когнітивної парадигми дослідження художніх текстів, яку аналізували такі науковці: В. Карасик, Ю. Степанов, О. Селіванова, В. Кононенко, В. Іващенко, О. Городецька, О. Кагановська, Я. Прихода, Л. Мініч та ін.

Увагу дослідників привертають насамперед ті концепти, що найтісніше пов'язані з культурою народу і відтворюють специфіку колективної свідомості. Тому лінгвісти ХХ ст. почали активно вивчати семантику різних концептів на матеріалі художньої творчості (М. Цапок – концепт «краса», М. Скаб – «душа», І. Дишлюк – «природа», Т. Вільчинська – «пророк», «любов», В. Іваненко – «кобзар» та інші).

Війни супроводжують людство протягом усієї його історії. Від давніх часів тема війни становить важливий предмет аналізу, і в наш час таких досліджень стає дедалі більше. Особливістю ментальності української нації є те, що протягом віків вона вперто відстоювала, та що там критися, і до сьогодні кров'ю, сльозами виборює своє право на незалежність, мирне життя. У ХХ ст. в контексті двох світових воєн та усвідомлення можливості глобальних катастроф внаслідок застосування зброї масового знищення увага до проблем осмислення й розуміння війни посилилася. У ХХІ ст. кількість підстав для цього збільшується далі. Сьогодні практично кожна галузь наукової думки про людину та суспільство –

філософія, соціологія, правознавство, історія тощо – виявляється придатною для створення теорій щодо природи війни, причин виникнення війн та можливих механізмів їхнього попередження або стримування [3].

Неодноразово концепт «війна» був об'єктом наукових лінгвістичних досліджень, проте і досі залишається в центрі уваги багатьох дослідників. Така зацікавленість зумовлена відмінністю інтерпретацій цього поняття в різних національних та індивідуально-авторських картинах світу, а також у контексті різних історичних періодів. Це підтверджують праці відомих лінгвістів, зокрема Дж. Андерхіла, С. Богдан, Л. Брославської, Л. Венедиктової, В. Єфименка, О. Колесника, В. Крячка, Дж. Лакоффа, С. Резніка, Г. Яворської та ін.

Мета наукового пошуку полягає у тому, щоб з'ясувати специфіку об'єктивації концепту «війна» у творчості Б. Гуменюка, зокрема на матеріалі збірки «Вірші з війни».

Як стверджує В. Кононенко, пропущені через мовну практику митця концепти «здебільшого суттєво розширюють межі свого смислового потенціалу», «здобуваючи все нові й нові нашарування, поповнюючи фіксовані значення», унаслідок «смысл концепту стає мінливим, перемінним у своїх реалізаціях, таким, що часом допускає неоднозначні тлумачення». [6]

Борис Гуменюк один з тих авторів, хто репрезентує «поезію досвіду». З перших днів війни на Донбасі, він не лише активно захищає нашу країну на Сході, але й намагається передати побачене під час бойових дій у своїх поезіях, висловлює свою позицію стосовно ситуації, що відбувається в Україні. Цій проблематиці присвячена його збірка «Вірші з війни» (2014). *«У мене «Вірші з війни» — за змістом новели, тому що це історії з реального життя, і є потреба з кимось ними поділитися. Де існує не якийсь ліричний герой чи прототип, а безпосередньо конкретна людина, про яку розповідаю. А форма — верліброва, тож назвав би їх новелами-верлібрами чи навпаки»* [1] - говорить автор.

Основним вербалізатором досліджуваного концепту в поезіях Б. Гуменюка є лексема *війна*, порівн.: *«Усе — сьогодні **війни** не буде — / Так сказали по телевізору / На цілих три доби зупиняється **війна**»* [1]. У словнику подано два

значення цього слова: «1. Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо. 2. *перен.* Стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимось; боротьба» [8]. У досліджуваних текстах актуалізується насамперед перший лексико-семантичний варіант: «*Бо це природно коли цивільні мешканці / Гинуть на війні — / Звісно якщо природно що йде війна*» [1].

Водночас до ядра номінативного поля концепту «війна» належать лексеми *фронт, бій, воювати*, напр.: «*Обнялися. Обмінялися новинами з фронтів. Ну, що у вас тут? А що у нас тут? Війна. Воюємо.*» [1]. Периферію формують номени *армія, передова, атака, зброя, блокпост, боєць* тощо: «*Що ближче до передової, то ближчі люди. То більше наші наші.*» [1], «*В слухавці замість твого голосу суцільні вибухи і пальба. Та є трохи! Сепари пішли в атаку! Чув ти зі своїми унсовцями зараз в «Айдарі»? Хотів запитати — як там? Як тут?! Тут — війна!*» [1]/ Варто зауважити, що у поезіях жодного разу не вжито вербалізатор *АТО*, що демонструє рішучу позицію письменника називати ситуацію на сході України війною із сусідньою державою, а не антитерористичною операцією чи збройним конфліктом.

Не менш розгалуженою в досліджуваному контексті є семантична структура, що об'єктивує передусім індивідуально-авторські смисли. На сторінках збірки «Вірші з війни» Б. Гуменюк неодноразово називає війну на Донбасі «столітньою»: «*Та що там час — мить усе вирішує в цій столітній війні. Мить вирішує, хто стріляє першим, хто житиме*» [1]. Припускаємо, що автор наводить паралель з відомою історичною подією – військово-політичним конфліктом між Королівством Англії і Королівством Франції, який тривав протягом 116 років, і одержав назву Столітня війна. Як відомо, причиною війни стало прагнення Англії повернути ті території на континенті, що раніше належали англійським королям. Стає зрозумілою паралель з Росією, яка усіма силами прагне повернути українські землі, які були включені до складу Російської імперії у 17-18 ст. в результаті російсько-турецьких воєн: «*Сто кроків з мого боку сто кроків з його боку — / Сто найважчих кроків за цю столітню війну*» [1].

Як і Столітня війна, війна між Україною і Росією – це низка конфліктів, які розпочались задовго до початку війни на Донбасі, включно, наприклад, з подіями Революції гідності. Наведені контексти експлікують у структурі концепту «війна» смисл « та, що триває довго».

Уживаючи присвійні займенники, зазначений автор вербалізує категорію інтимізації та надає *війні* персонального характеру. Це експлікується у смислах «та, яка стосуються певної, окремої особи, належить їй» (*«Другого дня другого місяця своєї персональної війни / Відкриваєш рахунок своїм убитим»*), «яка є невід’ємною частиною життя солдата» (*«Ти — солдат Війна — твій хліб / Ти ж не збираєшся через рік / Орати землю сіяти хліб / Чи продавати сране ганчір’я На тому сраному ринку»*) [1].

Персоніфікуючи образ війни, Б. Гуменюк демонструє усю її жорстокість і невідворотність, які реалізуються в таких концептуальних смислах: «та, яка вимагає жертв», «та, яка невіддільна людині»: *« Ми повинні постійно приносити / криваву жертву війні. / Вчора настала моя черга.»* [1], *«У війни свій бог / Свої жерці й капелани / Не схожі на тих яких я бачив колись / у Софійському храмі»* [1], *«А вогонь у парі з війною / Наздоганяє і зжирає їх / Бо вогонь і війна ненаситні»* [1].

Будучи учасником кривавих подій, які досі відбуваються у нашій країні, поет наголошує на різниці в часоплинності життя у його буденності і на війні. Кожна мить може стати вирішальною для солдата, який перебуває на передовій, або ж і взагалі останньою. Час на війні має зовсім інші виміри і часто хвилина може здатися вічністю для тих, хто перебуває на межі життя і смерті. Тому в структурі аналізованого концепту виокремлюємо ще один смисл «та, яка триває дуже довгий час», напр.: *«А ви знаєте, що таке в двадцять років пережити на війні одну ніч? Один сивіє, другий кличе маму, третій молиться, четвертий Бога проклинає.»* [1].

Згадуючи усі помилки, які були допущені впродовж історії становлення Української держави, автор робить висновок, що ми, українці, частково винні у тому, що на наших територіях панує ворог: *«Уявляєш скільки треба було*

потратити зусиль / Щоб перетворити шляхетних лицарів / На тюхтіїв гречкосіїв і свинопасів / Кляті поети романтизуючи селян теж до цього доклалися / Але сталася біда — прийшла вата у нашу хату / Ми швидко вчимося ми швидко згадуємо» [1]. Проте Б. Гуменюк не втрачає оптимізму і переконаний, що український народ переможе в цьому протистоянні: «Тепер — без варіантів — ця війна закінчиться / Нашою абсолютною перемогою / а вашою нищівною поразкою / Українці чи бандерівці як ви кажете / Пройдуть парадом перемоги / на красній площі в москві» [1]. Наведений контекст демонструє об'єктивацію такого смислового фрагменту, як « та, яку ми виграємо».

Отже, концепт «війна» в індивідуально-авторській картині світу Б. Гуменюка має розгалужене номінативне поле та об'єднує та об'єднує в семантичній структурі передусім авторські уявлення, які експлікуються в смислах, що є позитивно і негативно маркованими, та мають подекуди протилежні значення (порівн.: «*Це природно коли на війні гинуть люди / Звісно якщо природно коли війна*», «*Війну неможливо оминути*») [1].

Перспективність дослідження вбачаємо в аналізі концепту «війна» в індивідуально-авторських картинах світу інших українських письменників, представників Донеччини та Луганщини, які так само відчували на собі всю трагічність бойових дій, що досі тривають. Це дасть змогу змоделювати концептуалізований образ війни в сьогочасній мовно-національній картині світу українців.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Время: метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990
2. Воробйова О. Г. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки / О. Г. Воробйова // Вісник КНЛУ. Філологія. – 2011. – Т. 14. – № 2. – С. 53 – 64.
3. Головачева К. Р. Художній концепт як об'єкт наукового дослідження [Електронний ресурс] / К. Р. Головачева // Когнітивна лінгвістика та

лінгвокультурологія. Режим доступу :file:///C:/Users/Best/Downloads/VKhIFL_2014_1107_70_11.pdf.

4. Гоменюк О. Концепт «війна» в індивідуально-авторській картині світу Оксани Забужко (на матеріалі збірки "І знов я влізаю в танк...") [Електронний ресурс] / Олена Гоменюк // Університет імені Адама Міцкевича, Познань - Пльща. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/viewFile/11885/11728>.

5. Гуменюк Б. Вірші з війни [Електронний ресурс] / Борис Гуменюк. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://coollib.com/b/428588>.

6. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності / І. А. Живіцька // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2010. – № 4. – С. 20–25.

7. В. І. Кононенко, Смысловая структура концепту, [в:] Семантика мови і тексту, матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ 2006, с. 248.

8. Літвінова І. М. Поняття «концепт» у сучасному мовознавстві [Електронний ресурс] / І. М. Літвінова. – Режим доступу : http://wwwphilology.univer.kharkov.ua/katedras/prof_sites/litvinova/litvinova_lect_4.pdf.

9. Словник української мови, в 11 томах, ред. колег. І. К. Білодід, П.Й. Горещкий та ін., Київ 1970-1980, т. 1, с. 669.

10. Юдко Л. В. Мовна та концептуальна картини світу як відображення свідомості нації / Л. В. Юдко // *Studia Linguistica*. – 2011. – № 5. – С. 292–298.

11. Юрченко О. В. Дефініція концепту в сучасних лінгвістичних студіях / О. В. Юрченко // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 2. – С. 268–272.

12. Г. Яворська, Концепт «війна»: семантика і прагматика, [в:] «Стратегічні пріоритети», гол. ред. В. П. Горбулін, Київ 2016, № 1 (38), с. 22.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ЮРИСТА

*Підгаєцька В.В.,
студентка навчально-наукового інституту права
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна*

Актуальність даної теми полягає в дослідженні проблем та перспектив вивчення судової промови, адже змістом всіх судових промов завжди є певні думки, ідеї, доводи, міркування, які потрібно донести аудиторії судового процесу. Вони неминуче пов'язуються з особистим ставленням людей до результатів дослідження, етичними мотиваціями, емоційним сприйняттям інформації, психологічним станом, переконаності у правильності зроблених висновків. Тож питання культури мислення, мови і мовлення як фактор державотворчий – досить актуальне і вимагає вирішення на державному рівні. Риторика набуває особливої актуальності, адже це – складова частина культури судового процесу.

Метою дослідження є розробка теоретичних положень, що розкривають сутність інституту судової промови у кримінальному судочинстві України; наукове обґрунтування пропозицій з вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства на основі всебічного аналізу обвинувальних промов державного обвинувача та промов адвоката-захисника, зокрема, правових, етичних, логічних та мовних аспектів; підвищення ефективності здійснення правосуддя.

Тема дослідження зумовлена проблемами ораторського мистецтва юристів, недостатнім рівнем розробки проблем правової, етичної, логічної та мовної культури учасників судових дебатів.

Теоретичною базою дослідження стали наукові праці відомих вчених, судових ораторів минулого: Ф. Прокоповича, М. Ломоносова, які продовжили і розвинули аристотелівський напрямок у риторичі, а також сучасних вчених, ораторів: В. Гончаренка, Я. Зейкана, В. Лисенка обґрунтовано проблему

підвищення якості ораторської діяльності обвинувачів і захисників за рахунок кардинальних змін у відношенні до базової класичної науки – риторики.

Будь-який судовий процес – форма мовленнєвого спілкування. Це засіб ораторської комунікації – переконання суддів, учасників процесу у правильності висунутих суб'єктами дебатів тез. Змістом судових промов завжди є певні думки, ідеї, доводи, міркування, які потрібно донести аудиторії судового процесу. Вони пов'язуються з особистим ставленням людей до результатів дослідження, емоційним сприйняттям інформації, психологічним станом, переконаності у правильності зроблених висновків.

Досліджуючи дані аспекти, потребує вирішення питання підвищення риторичної культури суспільства взагалі і ораторських здібностей судових ораторів зокрема, шляхом виховання живим словом, спрямованим на професійну орієнтацію, це – могутній державотворчий фактор.

Перспективи риторики у суспільстві під впливом її на ораторське мистецтво сучасних риторів через такі поняття: думка – мова – мовленнєвість, які є актуальними на суспільно-політичних засадах у поєднанні із загальнолюдськими, що створює красу особистості і суспільства, істини і краси.

Набуття і удосконалення знань ораторського мистецтва у професійній діяльності юристів, є абсолютно необхідним у процесі формування правової держави, де кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. «Потрібен комплекс структур, які зобов'язані підтримувати обвинувачення та здійснювати захист обвинуваченого» [1, с. 126].

Проведене дослідження судових промов обвинувачів і захисників у судовому процесі виявило серйозні недоліки, а саме: спрощеність композиції обвинувальної і захисної промови, що пояснюється відсутністю науково-обґрунтованих рекомендацій, розроблених на основі узагальнення практики застосування норм зміст і структуру судової промови, а також сучасних досягнень кримінально-процесуальної науки і судової риторики.

Юристи мають самостійно мислити, переконувати живим словом,

оскільки вони виступають як державні обвинувачі, захисники, представники, які виголошують публічні промови у судових процесах. Тому їм необхідно володіти навичками публічного мовлення, що є важливою професійною якістю [2, с. 51].

Риторична культура сучасних судових ораторів визначається знанням справи, загальною культурою, інтелектом; володінням літературною мовою; умінням чітко, ясно, правильно і логічно викладати думки. А значить правові, етичні, логічні та мовні проблеми судової промови порушуються протягом часу – життєвою і професійною необхідністю. Високий рейтинг майбутніх юристів залежить від міцних теоретичних знань і практичних навичок, уміння думати, говорити, слухати [3, с.15].

Головним компонентом гармонії мисленнєво-мовленнєвого процесу є виразність, точність, доцільність слова, стислість і ясність сказаного. Порушення даної тематики зумовлено недостатнім мовно-мовленнєвою культурою та ораторського мистецтва, серед студентів та правників юридичного факультету. Мовлення фахівця чи посадової особи – це цілеспрямований виступ, що має вплинути на адресата. Вплив – це процес привертання уваги слухачів до предмета мовлення. Головним засобом впливу є організація матеріалу, логічне мислення [4, с. 50].

«Занадто багато слів затемнюють думку, яка повідомляється. Кожне зайве слово, хоча й поставлене для роз'яснення, справляє зворотну дію. Багато слів для небагатьох думок – не спростоване свідчення посередності; ознака видатної голови – багато думок у небагатьох словах», – писав А. Шопенгауер [5, с. 80].

Важливим засобом мовного впливу є точність слововживання, коли мовець привертає увагу до важливих явищ. Неточне слововживання приводить до неправильного формулювання думки, аби цього не траплялося, слід знати основні закони мислення і правильно його упорядковувати у словесні форми. Основною якістю мовлення є переконливість [5, с.125].

У будь-якому спілкуванні бувають теоретичні і фактичні доказування. Теоретичні доказування – це положення, доказування, установлені наукою.

Фактичними є доказування у конкретному значенні. Майбутні фахівці повинні вміти користуватися фактами. Помилкою є те, що вони іноді беруть не факти, а «фактики», висмикуючи їх із сукупності фактів [7, с. 143].

Велику роль відіграє також етична сторона, тон мовлення. Як зазначає професор Валеріан Молдован «Яким би гострим не було спілкування, не слід надмірно виявляти емоції, нехтуючи такими важливими життєвими цінностями, як людяність і повага один до одного». Логіка у спілкуванні доповнюється психологічним впливом, тут особливо доцільно мати почуття такту [6, с. 45].

Оратор прагне не тільки переконати розум, але хоче вплинути на волю. Переконання розуму служить йому засобом для досягнення мети. У слові чи розмові лежать три наміри оратора: навчання, переконання і мистецтво зворушити слухача.

Професійна мова юристів – специфічна. Вона вирізняється своєрідною юридичною термінологією, структурою побудови речень і тексту. Досить часто вживаються словосполучення дієслівного типу, дієприслівникові і дієприкметникові звороти, пряма мова. Однією з особливостей мови правників є використання складних поширених речень. Однак перевантаження тексту складними, поширеними реченнями – небажане. «Віддавайте перевагу коротким реченням. Дотримуйтеся правила, що кожна нова думка вимагає нового речення. Довгі висловлювання малопереконливі", – пише П. Сергеїч [4, с. 38].

Висновки. На основі вище сказаного можна зробити висновок, що мовна практика у юридичній сфері свідчить, що саме у ній, потрібні: простий доступний стиль мови, ясна думка, чітке мовлення. Бо від цього залежить роз'яснення суті справ, законів, положень юристами і сприйняття їх учасниками судового процесу, певною групою слухачів.

Мовець може користуватись найпростішими словами, але зрозуміти їх сенс не легко, якщо немає ясної й послідовної думки. Тож тільки чіткий і вдало викладений текст робить аргументи переконливими, доносить потрібну інформацію до слухачів. Юриспруденція – досить складна система. Тому дехто переконаний, що подавати правові поняття загальнодоступною мовою неможливо.

Найкращою перспективою для розвитку судової промови є уміння кваліфіковано впливати на слухачів – професійна майстерність виступаючого. Тут мають поєднуватися логічні, психологічні, етичні, мовно-мовленнєві аспекти. Розвиток риторичної культури залежить від загальної ерудиції, професійного рівня, ораторської майстерності ратора, вміння триматися перед аудиторією.

Література:

1. Кацавець Р. С. Ораторське мистецтво. Підручник [для студ. вищ.навч.закл.]–К.: Правова єдність. –2018. –216 с.
2. Кацавець Р. С. Юридична деонтологія. Навчальний посібник. –К.: 2014.
3. Кацавець Р. С. Професійна етика юристів. Навчальний посібник. –К.: 2017.
4. Кацавець Р. С. Мова у професії юриста. Підручник. [для студ. вищ.навч.закл.] –К.: 2010. –304 с.
5. Кацавець Р.С. Культура мови у професійному спілкуванні юристів. Навчальний посібник. –К.: Алерта, 2007. –143 с.
6. Кацавець Р. С. Юридична психологія. Навчальний посібник. –К.: 2017.
7. Молдован В. В., Кацавець Р. С. Юридичний практикум: судова риторика, кримінальний процес. Навч. посіб. –К.: 2008. –158 с.

УДК: 8.81.25

Філологічні науки

ЛЮДИНА ЯК ПРЕДМЕТ ТВОРЕННЯ ТЕКСТУ В РОМАНІ СТІВЕНА КІНГА «КУДЖО» ТА ЙОГО УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ СОФІЇ БЕРЛІНЕЦЬ

Бордюк Л.В.,

кандидат філологічних наук

Побережний Т.О.

Національний університет

«Львівська політехніка»,

Україна, Львів

Розглянуто особливості засобів вираження категорії персональності з точки зору прагматичного підходу та виявлено конкретні лексичні та

граматичні засоби вираження текстотвірної категорії персональності як основних показників словесного відтворення позиції автора.

Ключові слова: текст, текстова категорія, категорія персональності, образ автора, мовна особистість.

Кандидат филологических наук Бордюк Л.В., Побережник Т.О. Человек как предмет создание текста в романе Стивена Кинга «Куджо» и его украинском переводе Софии Берлинец / Национальный университет «Львовская политехника», Украина, Львов.

Рассмотрены особенности средств выражения категории персональности с точки зрения прагматического подхода и выявлены конкретные лексические и грамматические средства выражения категории персональности как основные показатели словесного воспроизведения позиции автора.

Ключевые слова: текст, текстовая категория, категория персональности, образ автора, языковая личность.

L. Bordiuk, PhD in Philological Sciences, T.Poberezhnyk Man as a subject of text creation in the novel “Kujo” by Stephan King and its rendering in the Ukrainian translation by Sophia Berlinets / Lviv Polytechnic National University , Ukraine, Lviv.

The features of the means of expressing the category of personality from the perspective of pragmatic approach have been considered. As well specific lexical and grammatical means of expressing the text-forming category of personality as the main indicators of the verbal representation of the author's position have been identified.

Key words: text, text category, the category of personality, image of the author, linguistic personality.

Вступ. Мова - один із обов'язкових та невід'ємних ознак особистості. Оскільки мова пронизана суб'єктивністю, людський фактор є центром сучасних лінгвістичних досліджень.

Текстова категорія персональності виражає «людину через її мову» і тому викликає великий інтерес у сучасного дослідника. Це пояснюється

необхідністю вивчити та конкретизувати лінгвістичні поняття про принципи та закони використання мови людиною.

Метою даної статті є вивчення специфічних особливостей мовних засобів вираження категорії персональності та особливостей їх функціонування в тексті.

Основними **завданнями** роботи є:

- виявити конкретні лексичні та граматичні засоби вираження текстотвірної категорії персональності як основних показників словесного відтворення позиції автора;

- розглянути особливості засобів вираження категорії персональності з точки зору прагматичного підходу.

Об'єктом дослідження є текстотвірна категорія персональності в сучасній лінгвістиці.

Предметом дослідження є лексико-граматичні засоби вираження та текстотвірна функція категорії персональності у романі Стівена Кінга «Куджо» та її відтворення в українському перекладі Софією Берлінець.

Новизною цієї роботи є те, що вперше було проведено комплексне вивчення мовних засобів вираження текстової категорії персональності на матеріалі книги Стівена Кінга в українському перекладі Софії Берлінець.

Застосовувані методи:

1. Метод порівняння.
2. Метод спостережень та моделювання.
3. Контекстуальні та інтерпретаційні методи.

Теоретичне значення. Аналіз дозволив виявити та систематизувати конкретні засоби вираження текстової категорії персональності.

Практична цінність роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані на навчальних курсах з теорії мови, лінгвістики тексту, функціональної граматики, стилістики, риторики, літературознавства, перекладознавства та філологічного аналізу тексту.

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується антропоцентричним підходом, в основі якого людина - мовна особистість.

Мовна особистість в аспекті лінгвістичного дослідження.

Поняття "мовна особистість" є досить новим у галузі лінгвістики. В середині минулого століття це стало основою для відкриття нового прагматичного напрямку в аналізі людських відносин і мови, ролі людського чинника в мові.

Одним із найцікавіших та перспективних аспектів цього напрямку, на думку більшості вчених, є проблема розпізнавання особистості за її мовними (звуками та письмом) характеристиками та врахуванням їх при перекладі на іншу мову. Мовна особистість, тобто будь-який член мовної групи є творцем мови. Він виступає одним із найефективніших засобів, за допомогою якого людина стає повноправним членом мовного суспільства - носієм мови (суб'єктом). Нині незаперечним фактом є те, що інтерес лінгвістів зосереджений на антропоцентричному підході; велике значення приділяється мовній особистості в процесі перекладу.

Вираз латиною "Яка за людина, така її мова" дещо у простій формі, але передає суть людських стосунків з мовою. З одного боку, індивідуальні особливості відображаються у відповідних мовних структурах та формах, найбільш притаманних конкретній людині; з іншого – ці стосунки не обмежуються думкою: хороша людина – правильна мова, погана людина – неправильна мова. "Мова як діяльність, сказав В. Гумбольдт, створюється кожним членом мовної групи. Це означає, що мовець мови – це мовна особистість". Її діяльність, як і діяльність соціальної людини, не можна оцінювати як "хорошу" чи "погану". [1; с. 175].

Поняття та термін "мовна особистість" вперше було введено в лінгвістику В.Виноградовим у 1930 р., Який поділяв "колективну мовну особистість" та "індивідуальну мовну особистість".

Вивчаючи мовну особистість, потрібно звернути увагу на таке поняття, як лексичне ядро, яке, на думку провідних науковців, має велике значення в перекладі. Під базовим лексичним ядром розуміють: одиниці словника, які характеризуються загальнолюдськими значеннями, виражені простими

мовними формами (слова та морфеми) та мають найбільшу частоту та стійкість стосовно історичних змін та запозичень.

Важливим параметром реалізації мовної особистості є її мовна компетенція, яка виявляється у використанні певних лексичних одиниць, ідіом, метафор, епітетів, уособлення, гіперболи, паралелізму тощо. Образні засоби використовуються для вираження та емоційного забарвлення мови.

Людина, як предмет творення тексту у романі «Куджо».

Глибокий смисловий зміст категорії персональності полягає у логічному поділі всіх речей на живе та неживе та в розрізненні між людьми. Персоналізація трактується у зв'язку з концептуальними категоріями, необхідними для побудови мислення, судженнями про предмети та явища об'єктивної реальності: суб'єктом і предметом мови і мовцем (адресантом) і співрозмовником (адресатом) - безпосередніми учасниками мовного акту. Абстрактно-понятійна семантика людини трактується як граматична категорія людини на конкретному мовному рівні, семантика якої своєрідно реалізована в іменнику, займеннику та дієслові.

Мовна організація семантики категорії людини в іменнику має специфічні характеристики: вона фіксується лексико-граматичною категорією імен людей, за морфологічними формами відмінків, на основі «третьої особи однини» (називний та непрямий, додаток, відмінок) та форма 2-ї особи (вокативний відмінок) та визначає здатність ідентифікувати мовця та адресата в синтаксичних конструкціях (у функції компонента та звертання), взаємодіючи з дезактивуючими компонентами .

У художній літературі лексико-семантичними засобами вираження текстової категорії персональності є епітети, порівняння, емоційно-експресивна лексика та ін. Наприклад:

The monster was in that darkness. It crouched where it had crouched before. It grinned at him, and its eyes glowed amber, alive with stupid cunning. I told you they'd go away, Tad, it whispered. They always do, in the end. And then I can come back. I like to come back. I like you, Tad. I'll come back every night now, I think, and

every night I'll come a little closer to your bed...and a little closer... until one night, before you can scream for them, you'll hear something growling, something growling right beside you, Tad, it'll be me, and I'll pounce, and then I'll eat you and you'll be in me [6; с. 8].

Усередині було чудовисько. З непомірно широкими плечима і схиленою набік головою, воно сиділо на тому самому місці й вишкірялося до нього з темряви; буриштинові очі світилися якоюсь тупою хитрістю. “Я ж тобі казав, що вони підуть, - прошепотіло чудовисько, - вони завжди так роблять. Мені подобається повертатись, Теде. І ти мені теж подобасяся. Тепер я приходитиму щоночі і щоночі підходитиму трохи ближче до твого ліжка... і ще трохи ближче... аж поки одного разу, перш ніж ти встигнеш їх покликати, зовсім поруч ти почувеш гарчання, моє гарчання, Теде. Тоді я кинуся на тебе і з'їм, і ти будеш у мене всередині” [4; с. 14].

У цьому уривку особистість подається як через образ автора, так і через третю особу, яка веде діалог з героєм книги. В оригінальному тексті автор використовує звернення, щоб привернути увагу читача. Перекладач зберігає всі звернення, оскільки вони забезпечують ефективність спілкування.

Ю. Лотман зазначив, що система займенників у художньому творі є універсальною моделлю людських стосунків [3; с. 84]. У цьому випадку автор твору використовує займенник «ти», коли монстр розмовляє з хлопчиком, в українському перекладі ми маємо еквівалент « ти ». На мою думку, звернення краще виражається в оригіналі через вживання іменника-звертання. Функція кличного відмінка поєднується з функцією вираження емоційного ставлення мовця до співрозмовника.

Промовлені він, вона, вона позначають відомого оратора або адресата, раніше названу особу мовлення (в непрямих випадках – суб'єкт пасивної дії, а в односкладних – суб'єкт фізичного або психічного стану). Наприклад:

He's out there, I can bear the grandmother whispering as the wind whistles down the chimney pipe and snuffles around the old pot lid crammed in the stove hole. He's out there, and if you're not good, it may be his face you see looking in your

bedroom window after everyone in the house is asleep except you; it may be his smiling face you see peeking at you from the closet in the middle of the night, the STOP sign he held up when he crossed the little children in one band, the razor he used to kill himself in the other ... so shbb, children ... shhhh ... shhhh [6; с. 5].

“Він там”, – чути бабусин шепіт; а в димарі вітер висвистує навколо накривки старого казана, що нею замулили комин. “Він там; якщо не будете чемні, то, коли всі поснуть, ви можете побачити його у вікні своєї кімнати, а може, якось серед ночі він сидітиме просто у вашій шафі, дивитиметься на вас і усміхатиметься, тримаючи в одній руці знак СТОП, як тоді, коли переводив дітей через вулицю, а в другій бритву, якою він себе порізав. Тож цить, дітки... [4; с. 10]”

Крім того, повторення частини «*He's out there/ Він там*» ще більше привернуло увагу до людини.

Займенник «я», яким часто починається речення, повторюється своєрідним рефреном через увесь текст. Часто цей займенник вживається у кількох реченнях поспіль, незважаючи на те, що він семантично зайвий.

'I couldn't save him,' she said. 'That's what keeps coming back on me. I can't get rid of it. I go over it again ... and again . . . and again. If I'd run for the porch sooner ... or gotten the baseball bat. . .' She swallowed. 'And when I finally did get up the guts to go out there, it was just ... over. Hewasdead.' [6; с. 305]

Я не змогла його врятувати, — вимовила Донна. — Це мене постійно переслідує. Не можу викинути це з голови. Я прокручую ситуацію знову, і знову... і знову. Якби я тільки раніше побігла до дверей або схопила ту бейсбольну битку... — вона ковтнула слину. — А коли б я врешті-решт зібралася з духом, щоб вийти, було... надто пізно. Він уже помер. [4; с. 345]

Коли займенник першої особи не виступає підметом, він є доступним в непрямих відмінках, чітко усвідомлюючи, що суб'єктом дії, державою є мовець. Все, що зображено – це частина його світу, джерело його переживань. Це також характерно для великої кількості присвійних займенників третьої особи, які також повторюються навіть у межах одного речення, наприклад:

She breathed for her son. She breathed. She breathed. Her son was not dead; she had not gone through this hell for her son to be dead, and it simply would not be.

It would not be.

She breathed. She breathed. She breathed for her son. [6; с. 295]

Вона дихала для свого сина. І дихала, і дихала. Її син не мертвий. Вона пройшла крізь це пекло не для того, щоб він помер, і цього просто не станеться.

Цього не буде.

Вона дихала. Дихала для сина. [4; с. 335]

Повторення фрази «її син» та займенника «вона» підкреслює гостроту та болісність почуттів матері. В українському перекладі ми бачимо, що перекладач у другому реченні уникає повторення (взагалі не використовує займенника), але при цьому зберігає зміст.

'Yeah, you think you're something,' he said. 'When did your crotch turn to gold? You loved it. You screamed for more.' [6; с. 14]

— Гадаєш, ти — неабияка цяця? — поцікавився Стів. — Відколи це твоя кицька стала золотою? Тобі ж це подобалося. Ти кричала і благала ще. [4; с. 53]

Семантично найпростішими моделями вираження третьої особи, яка не бере участі у мовленні, є речення, у яких позицію підмета займає іменник у називному відмінку, а позицію присудка - особове дієслово, закінченням якого є маркер особи (виражається власним іменем або прикметником тощо), наприклад:

“Cujo! Hey, boy! Come, Cujo!”

The dog had shat on the garage floor. He had never known Cujo to do such a thing, not even as a pup. He had piddled around a few times, as puppies will, and he had tom the bejesus out of a chair cushion or two, but there had never been anything like this. He wondered briefly if maybe some other dog had done it, and then dismissed the thought. Cujo was the biggest dog in Castle Rock, so far as he knew. Big dogs ate big, and big dogs crapped big. No poodle or beagle or Heinz Fifty-seven Varieties had done this mess. Joe wondered if the dog could have sensed that Charity

and Brett were going away for a sped. If so, maybe this was his way of showing just how that idea set with him. Joe had heard of such things[6; с. 124].

— *Куджо! Агов, Куджо! До мене!*

Куджо напаскудив на підлогу. Джо ніколи не бачив, щоб собака робив щось подібне, навіть коли був цуценям. Кілька разів він, як і всі цуцики, робив калюжі і раз чи двічі роздер на шмаття оббивку на кріслі, але нічого такого раніше не траплялося. Джо спало було на думку, чи не міг це зробити якийсь інший пес, та він відкинув це. Наскільки йому було відомо, Куджо був найбільшим собакою в Касл-Року. Великі собаки багато їдять і серуть теж багато. Жоден тобі пудель, чи бігль, чи якийсь там дворовий шарко не наклав би такої купи. Джо подумалося, що, можливо, собака якось відчув, що Чаріті і Бретт від'їжджають. Якщо так, то, можливо, в такий спосіб він хотів показати, що про все це думає. Джо чув про такі випадки.[4; с. 139].

Слід зазначити, що цей персонаж – це лише один із пристроїв, які Кінг використовує, щоб викликати жах. Є й інші аспекти творчості Кінга, які ідуть паралельно з чудовиськом Куджо, з очима налитими кров'ю; Куджо заглиблюється в усвідомлення власної нікчемності, страху, викликаного невірністю, та неможливості повністю захистити близьких людей від хвороб, розбещеності та занепаду.

Джо Камбер, господар Куджо, вживає багато ненормативної лексики, тому читач може легко розпізнати його мову. Окрім того, він ніколи не називає сина по імені.

His voice was gradually rising. He began to spray food. When he got like this he frightened her and she gave in. Most times. She would not do that tonight. “Mostly you’d like the boy to be a snot like them. That’s what I think. You’d like to turn him against me, I guess. Am I wrong?”

“Why don’t you ever call him by his name?”[6; с. 52]

Його голос поступово підвищувався. З рота вилітала їжа. Коли він ставав таким, вона лякалась і відступала. Зазвичай, але не сьогодні.

— *А найдужче ти хочеш, щоб хлопець виріс таким же задавакою. Ось що я думаю. Ти хочеш налаштувати хлопця проти мене. Хіба я не правий?*

— Чого ти ніколи не називаєш його на ім'я?[4; с. 100]

Перекладач дотримується тієї ж версії в перекладі, але для читача трохи дивно, коли батько не називає свого сина по імені. Це говорить про те, що відносини між батьком і сином далеко не ідеальні.

Автор використав багато дужок, які допомагають нам охарактеризувати ще одну герою, Донну Трентон. Круглі дужки завжди символізували її внутрішнє мовлення. Український перекладач також його зберіг.

Now his teeth suddenly clashed down, drawing blood from her probing fingers and from his own cracked and blistered lips. Blood ran down his chin. She was hardly aware of the pain. Tad's feet began to rattle a mad tattoo against the floormat of the Pinto. She groped for the tip of his tongue desperately. She had it . . . and it slipped through her fingers again.

(the dog the goddamned dog it's his fault goddam dog goddam hellhound I'LL KILL YOU I SWEAR TO GOD) [6; с. 164]

Раптом зуби Теда зіпилися, прокусивши до крові її пальці і свої пошерхлі, спухлі губи. По підборіддю закрпала кров. Донна майже не зауважувала болю. Нogi Теда заходилися відбивати на килимку несамовитий барабанний дріб. Вона відчайдушно намагалася спіймати кінчик його язика і вже була схопила, та він знову вислизнув з-під пальців.

(собака собака клятий собака це він у всьому винен клятий собака пекельна тварюка Я ВБ'Ю ТЕБЕ клянуся БОГОМ)[4; с. 294]

Внутрішня промова Донні спонукає читача до думки, що вона насправді не така слабка, як здається.

Стівен Кінг наводить чудовий приклад у своєму романі жаху Куджо. Ретельно спостерігавши за темою, сюжетом, характеристикою та конфліктом ми можемо визначити зміни, які вносить персонаж та що стало причиною цих змін від початку розповіді та до кінця. Головна героїня Донна Трентон змушена боротися за своє життя та життя своїх синів, коли вони потрапляють у пастку в розпеченій розбитій машині лише для того, щоб зіткнутися з шаленою собакою на ім'я Куджо. Як динамічний персонаж, до кінця роману Донна

перетворюється з беспорядної дівчини в мужню, незалежну героїню.

Висновки. Категорія особистості з точки зору когнітивного підходу є важливою синтаксичною категорією, яка має статус суперкатегорії і виявляється в українських та англійських текстах. Текстова категорія особистості формує текст, таким чином є текстотвірною. Текстотвірна категорія особистості має універсальний характер, оскільки притаманна текстам, створеним різними мовами.

Вивчення категорії особистості в системі інших текстових категорій призвело до висновку, що категорія особистості займає домінуюче місце в ієрархії текстових категорій і є вихідною точкою для таких категорій тексту, як модальність, часовість, послідовність, тощо. Це провідна текстотвірна категорія. Це пов'язано з тим, що весь текст будується та організовується автором, підкоряючись його наміру.

Автор є організаційним центром тексту, незалежно від мови, на якій створено цей твір. Це дозволило припустити, що категорія особистості притаманна текстам на будь-яких мовах.

Існують подібності та відмінності у вираженні категорії особистості в українських та англійських текстах. Це обумовлено системою та нормами української та англійської мов і пояснюється тісним зв'язком між мовою та менталітетом носіїв мови. Таким чином, текстотвірна категорія персональності – це універсальна категорія.

Текстотвірна категорія персональності представляє особливий інтерес з точки зору лексико-семантичних та граматичних засобів вираження. Це визначило дві основні лінії дослідження цієї категорії.

Іменна сфера поля особистості представлена особистими заміниками, які позначають учасника та не-учасника мовленнєвого акту. Процес номінації людини в тексті пов'язаний з динамікою текстової події, зміною її часових та локальних особливостей. Введення нової людини в текст є головним фактором розгортання тексту.

Існує маса специфічних особливостей мовних засобів вираження текстотвірною категорії персональності.

Перекладач не завжди може знайти хороший еквівалент. Іноді можуть виникнути проблеми з перекладом імен або, навпаки, в перекладі, може бути кілька форм оригінальної назви. Наприклад, використання голосового відмінка в українській мові робить переклад ближчим до цільового читача. Або важко відтворити англійські певні та невизначені статті в перекладі.

Література:

1. Виноградов, В.В. О теории художественной речи / В.В. Виноградов. – М.: Высш. школа, 1971. – С. 240.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования/И.Р. Гальперин//– 5-е изд. – М.: Едиториал УРСС, – 2005. – С. 144– 150.
3. Лотман Ю. М. Структура художественного текста/ Ю. М. Лотман. – М.; Высшая школа, 1970 (изд. 2-е – 1981) – С. 220.
4. Стівен Кінг. Куджо. Переклад з англійської Софії Берлінець. – Клуб сімейного дозвілля, 2016. – С. 352.
5. Galperin I. Text as the object if the linguistic study / Galperin. – Moskow: Nauka, 1981.
6. King S. Cujo / Stephen King. – United Kingdom: Viking Press, 1981. – 309 p.

References:

1. Vinogradov, V.V. O teorii hudozhestvennoj rechi / V.V. Vinogradov. – М.: Vyssh. shkola, 1971. – С. 240.
2. Gal'perin I.R. Tekst kak ob#ekt lingvisticheskogo issledovaniija/I.R. Gal'perin//– 5-e izd. – М.: Editorial URSS, – 2005. – С. 144– 150.
3. Lotman Ju. M. Struktura hudozhestvennogo teksta/ Ju. M. Lotman. – М.; Vysshaja shkola, 1970 (izd. 2-e – 1981) – С. 220.
4. Stiven Kinh. Kudzho. Pereklad z anhliiskoi Sofii Berlinets. – Klub simeinoho dozvillia, 2016. – С. 352.
5. Galperin I. Text as the object if the linguistic study / Galperin. – Moskow: Nauka, 1981.
6. King S. Cujo / Stephen King. – United Kingdom: Viking Press, 1981. – 309 p.

ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У МОВЛЕННІ ГОЛОВНИХ ГЕРОЇВ РОМАНУ ДЖЕЙН ОСТІН “PRIDE AND PREJUDICE”

Радчук О.Ю.

*студентка факультету романо-германських мов
Національного університету «Острозька академія»
м. Острог, Україна*

Увагу мільйонів читачів по всьому світу ось вже кілька століть привертають романи відомої англійської письменниці Джейн Остін, залишені нею в спадок англійській прозі, та й усій світовій літературній спільноті поціновувачів і просто любителів хорошої літератури в традиційному стилі Англії періоду XVIII - XIX століть. Багато чого ми дізнаємося з цих творів про різні аспекти життя того періоду: про соціальний устрій, економіку, політичні погляди, ролі церкви в житті суспільства, про інститут шлюбу за часів життя і творчості Джейн Остін, також про звичаї і манери, побут і одяг тієї пори. Поряд з потоком академічних робіт, предметом яких стають всі аспекти творчості Джейн Остін, на її романи створюються театральні постановки і телесеріали. Творам Остін однаково властиві як стриманість стилістичної манери, так і психологічна насиченість образів; її романи поєднують камерність зображення життя провінційних англійських родин – «вимальовування мініатюр тонким пензлем», як визначала сама письменниця свою художню манеру, – з дивовижною широтою охоплення життєвих явищ.

Фразеологічні звороти як виразний засіб мови є її найважливішою складовою частиною і знаходять у ній найрізноманітніше застосування, будучи одним з активних емоційно-експресивних засобів впливу на читача. Саме визначення функцій фразеологічних зворотів дає можливість глибше розкривати специфіку творчого методу автора. Не менш цінне і вивчення фразеологічного новаторства самих письменників, які перетворюють нормативні фразеологізми, зафіксовані в словниках, і створюють нові фразеологічні звороти. Письменник,

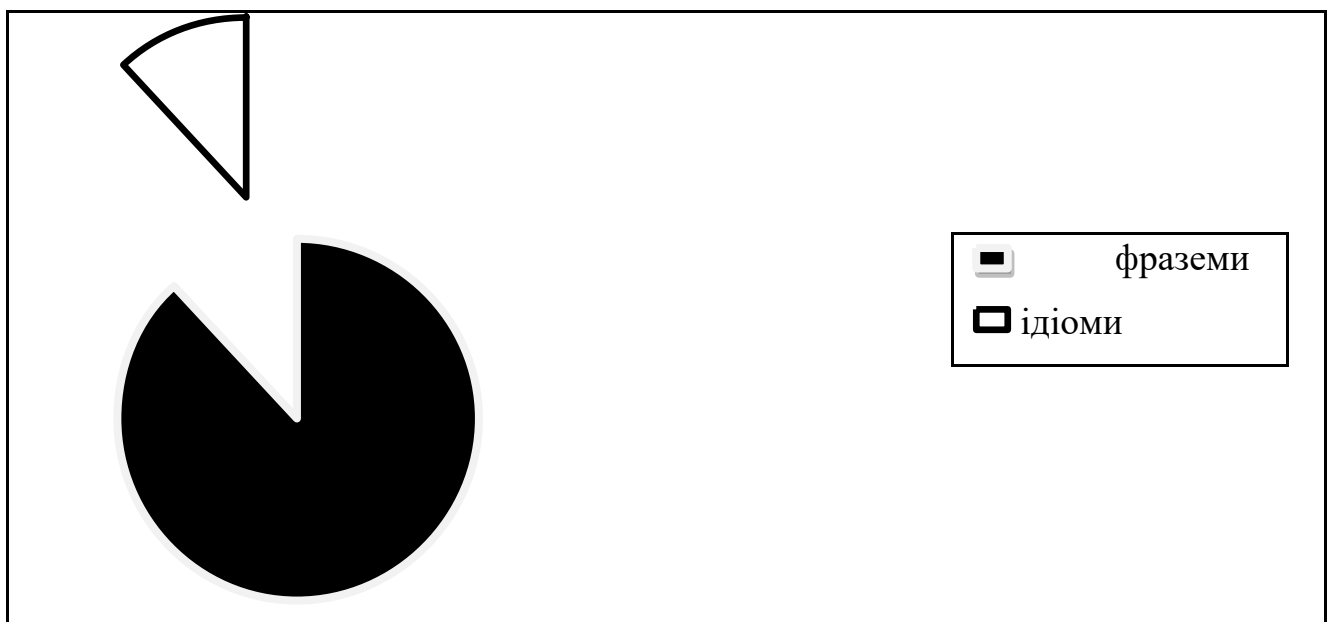
який любить і знає мову, трансформуючи фразеологічні одиниці в текстах своїх творів, широко використовує їх багаті смислові та стилістичні можливості. Художній текст – це те середовище, де виникають нові фразеологічні одиниці, звідки надходять в мовний ужиток невідомі і маловживані звороти, де збагачується смислова, структурно-граматична і стилістична природа фразеологізмів. У працях А.В.Куніна, В.В. Виноградова та інших вчених поряд з проблемами загальної фразеології, стилістики піднімалися і такі питання, як стилістична диференціація, стилістичні функції фразеологізмів і прийоми їх використання в структурі художніх творів. Однак, незважаючи на активне вивчення фразеологічного складу мови, багато проблем функціонально-стилістичного вивчення фразеології залишаються або недослідженими, або маловивченими.

Серед аналізованих 485 фразеологізмів:

Фразем - 427 одиниць (89,1%)

Ідіом - 58 одиниць (11,9%)

Уявімо отримані дані у вигляді діаграми (див. Діаграма 2.1)

Діаграма 2.1. Співвідношення фразеологізмів за класифікацією Н.Н.Амосової

З даної діаграми видно, що частка ідіом майже в десять разів менше, ніж фразем. Це дозволяє нам зробити висновок, що фразеологізми досліджуваного твору тяжіють до менш жорстких і більш рухливих структур.

Дещо більш складну класифікацію запропонував А. І. Смирницький, який виділяє:

Фразеологічні зрощення, або ідіоми - невмотивовані одиниці, що виступають як еквіваленти слів.

Фразеологічні єдності - мотивовані одиниці з єдиним цілісним значенням, що виникають з злиття значень лексичних компонентів.

Фразеологічні сполуки - звороти, в яких у одного з компонентів фразеологічне пов'язане значення, виявляється лише в зв'язку зі строго певним колом понять і їх словесних позначень.

До трьох типів фразеологічних одиниць Н.М. Шанський додав ще один - **фразеологічні вирази**. Під фразеологічними виразами розуміються стійкі в своєму складі і вживанні обороти, які не тільки є семантично членими, а й складаються цілком із слів з вільним значенням.

Проаналізуємо виділені з тексту роману фразеологізми з точки зору їх семантичної цілісності відповідно до наведеної вище класифікації.

1. Фразеологічні зрощення, або ідіоми *arm-in-arm with* (пліч-о-пліч, Розділ 43)

Цей вислів є невмотивованою одиницею, що виступає як еквівалент слова.

to be cast down (надати духом, Розділ 41)

Даний фразеологізм також є невмотивованою одиницею, значення якої не залежить від якоїсь однієї одиниці, і в якій заміна слів без втрати сенсу неможлива.

Всього серед аналізованих 485 фразеологізмів зрощень (ідіом) виявлено 58, що становить 11,9% від їх загального числа.

2. Фразеологічні єдності *the second-hand intelligence* (відомості з других рук, Розділ 3)

Цей вислів є вмотивованою одиницею з єдиним цілісним значенням, що виникають з злиття значень лексичних компонентів *second-hand i intelligence*.

a critical eye (критичний погляд, Розділ 6)

Як і в попередньому прикладі, в даному випадку значення фразеологізму виникає при з'єднанні значень слова *critical* і *eye*.

Всього серед аналізованих 485 фразеологізмів фразеологічних єдностей виявлено 134, що становить 27,6% від їх загального числа.

3. Фразеологічні сполуки

Smiles deck the face (світитися від щастя, Розділ 51)

to blacken the man (очорнити людину, Розділ 48)

Дані приклади - це звороти, в яких у одного з компонентів фразеологічно пов'язане значення, виявляється лише в зв'язку зі строго певним колом понять і їх словесних позначень. Наприклад, дієслово *to blacken* має значення «фарбувати в чорний колір, бруднити, забруднити». А в поєднанні зі словом *man* вираз набуває значення «очорняти». Або, приклад, *to deck* означає «покривати, накривати», але в наведеному вище фразеологізмі воно змінює своє значення.

Всього серед аналізованих 485 фразеологізмів фразеологічних поєднань виявлено 187, що становить 38,6% від їх загального числа.

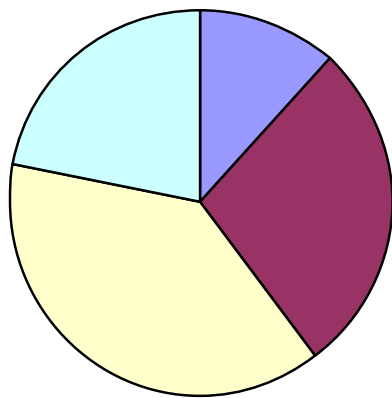
4. Фразеологічні вирази

to stir out of door still (не висовувати носа з дому, Розділ 48)

to let to give the matter over as lost (впадати у відчай, Розділ 47)

Обидва дані приклади є повністю семантично членимі. При цьому кожне їхнє слово має самостійне значення, яке залежить від значень інших слів з цього виразу.

Всього серед аналізованих 485 фразеологізмів фразеологічних висловів виявлено 106, що становить 21,9% від їх загального числа. Представимо отримані дані у вигляді діаграми (Див. Діаграма 2.2)

- ідіоми
- фразеологічні єдності
- фразеологічні словосполучення
- фразеологічні вирази

Діаграма 2.2. Співвідношення фразеологізмів за класифікацією А.І.Смирницького - Н.М.Шанського

З даної діаграми видно, що найбільш часто серед аналізованих фразеологізмів зустрічаються фразеологічні сполуки. Разом з фразеологічними виразами вони складають більше половини всіх досліджуваних фразеологізмів. Найрідше зустрічаються ідіоми. Це дозволяє нам підтвердити зроблений раніше висновок, що фразеологізми досліджуваного твору тяжіють до більш рухливих з точки зору семантики структур.

Вивчення особливостей фразеологізмів в романі Джейн Остен «Pride and Prejudice» з точки зору їх семантичної цілісності показало, що найбільш часто серед аналізованих фразеологізмів зустрічаються фразеологічні сполучення. Разом з фразеологічними виразами вони складають більше половини всіх досліджуваних фразеологізмів, найрідше зустрічаються ідіоми

Література:

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. Изд. 2, доп. - Л.: Либроком, 2010. - 216 с.
2. Авксентьев Л.Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування // Мовознавство, 1988. – №3. – С. 77 – 83.
3. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Я.А. Баран. – Київ, 1998. – 26 с.

4. Виноградов В.В. Про основні типи фразеологічних одиниць у російській мові // Виноградов В.В. Лексикологія і лексикографія: Вибране. - М.: Наука, 1986. – 290 с.

УДК 81'362'25=161.2=111

Філологічні науки

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ЕКСПРЕСИВНИХ
ЗАСОБІВ У РОМАНІ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА "НАД ПРІРВОЮ У ЖИТІ"
(на матеріалі англійської та української мов)

*Рикичинська Д.О.,
студентка факультету
лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

Проблема перекладу експресивних засобів мови, зокрема й граматичних, є вкрай актуальною у сучасному перекладознавстві. Від правильності перекладу цих одиниць залежить не тільки достовірність передавання особливостей ідіостилю письменника, але й адекватність презентації специфіки вираження різних почуттів носіїв мови, що є дуже важливим для комунікації взагалі, а також міжкультурних стосунків. Від розуміння між співрозмовниками залежить багато, і чим глибше, реальніше воно буде, тим краще представники різних культур зможуть зрозуміти один одного.

Розглянемо специфіку використання граматичних експресивних засобів у романі Джерома Девіда Селінджера "Над прірвою у житті" на матеріалі його англійського та українського текстів.

Джером Девід Селінджер -один з найвідоміших американських письменників ХХ століття, роман якого "Над прірвою у житті" був переведений багатьма мовами світу, зокрема й українською, зроблений Олексою Логвиненком. Перший переклад роману українською мовою вийшов друком 1984 року під назвою "Над прірвою у житті", що фактично являла собою кальку з російського перекладу "Над пропастью во ржи", а пізніше, 2010 року,

переклад був перевиданий під назвою "Ловець у житі", яка коригувала з англійською назвою твору - "The Catcher in the Rue".

Аналіз тексту оригіналу роману "Над прірвою у житі" та його українського перекладу дозволяє зробити такі висновки:

1. Серед граматичних експресивних засобів у романі переважають синтаксичні експресивні, тоді як морфологічні експресивні засоби використані значно менше. Це, вірогідно, можна пояснити тим, що роман написаний мовою американських тинейджерів, яка насичена елементами сленгу, більшість з яких є емоційно забарвленими одиницями і не потребують додаткової експресії, вираженої за допомогою морфологічних засобів, зокрема афіксоїдів. Синтаксичні ж експресивні засоби в романі стають тим інструментом, який дозволяє автору твору виразити внутрішній стан персонажів, глибше передати їх почуття та емоційний стан, що не завжди можуть виразити емоційно забарвлені сленгові одиниці мови. Такими синтаксичними засобами можна вважати замовчування, обрив речення, паралельні синтаксичні конструкції, граматичну транспозицію тощо.

2. Серед синтаксичних засобів вираження експресії у творі найчастотнішими є повтори, апосіопезис, неповні речення та полісиндетон, що, як правило, відбивається і в тексті українського перекладу, зробленому Олексою Логвиненком.

3. У романі "Над прірвою у житі" Дж.Д.Селінджер використовує різні види повторів, зокрема простий, розширений та кільцевий (за класифікацією О.М.Мороховського) [1, с.140].

Простий повтор характерний звичайним повторенням слів та словосполучень і слугує для привертання уваги читача до певних моментів оповіді, наприклад: "*Nobody won*" I said..."; "*Nobody won, I said*" [2] - "Ніхто не виграв"- сказав я."; "*Ніхто не виграв,- сказав я*" [3].

Розширений повтор відрізняється тим, що при повторенні певних компонентів речення до них можуть бути додані нові мовні одиниці, відсутні в попередніх реченнях, наприклад: "*Shut up, now, Holden! he said with his stupid red face.*" ; "*Now, shut up, Holden, god damn it -...*" [2]- "Заткай пельку, Голдене,

тряця твоїй матері!"; "Заткай пельку, Голдене! - цідить він, а тика така червона, тупа"; "Зараз же заткай пельку, чуєш?" [3].

Кільцевий повтор відбувається при повторенні однакових компонентів першого та останнього речень, наприклад: *"What'd you do?"; "give her the time in Ed Banky's goddam car?"; "Did you?" [2] - "Ти їй - той?"; "То ти їй той?" [3].* В українському варіанті спостерігаємо простий вид повтору.

3. В українському перекладі значно частіше вжитий обрив речення або замовчування, ніж у тексті оригіналу. Олекса Логвиненко використовує цей синтаксичний засіб навіть там, де подібна конструкція відсутня в автора роману, наприклад: *"Wake'er up! Wake'er up, hey. Attaboy" [2]- "Чуєте ... розбудіть ...її" [3]; "Boy!" I said [2] - "Слухайте ... - кажу" [3].*

4. В українському варіанті перекладач іноді замінює два речення одним, додаючи до нього замість простого речення оригіналу вставні слова тощо, наприклад: *"I was lucky. All of a sudden I thought of smth that helped make me know I was getting the hell out" [2] - "На щастя, несподівано мені спав на думку один випадок, і я усвідомив, що збираюся звідси назавжди" [3].*

5. У тексті оригіналу часто використаний полісиндетон, який повністю з деякою редукацією сполучників або їхньою синонімічною заміною відтворює перекладач в українському варіанті, наприклад: *"If you really want to hear about it, the first thing you'll probably want to know is were I was born, what my lousy childhood was like, and how my parents were occupied and all before they had me, and all that David Copperfield kind of crap, but I don't fell like going into it, if you went to know the truth" [2] - "Якщо ви справді надумали читати цю історію, то насамперед вам, мабуть, захочеться довідатись, де я з'явився на світ божий, як минало моє безголове дитинство, що робили мої батько і матір, поки мене ще й в проекті не було, - одне слово, всю оту муру в душі Девіда Копперфілда" [3].*

Отже, аналіз прикладів з роману Дж.Д.Селінджера "Над прірвою у житті" доводить важливість адекватного, точного перекладу граматичних експресивних засобів з урахуванням ментальності як автора, так і перекладача

твору, що дозволяє перекладачеві донести до читача всю палітру справжніх почуттів героїв оригіналу роману.

Такими є деякі особливості використання граматичних експресивних засобів у романі Джерома Девіда Селінджера "Над прірвою у житті" на матеріалі англійської та української мов.

Література:

1. Мороховський А.Н. Стилистика англійського языка: учебное пос. - К.: Выш. шк., 1984.- 248 с.
2. Salinger Jr. The Catcher in the Rye.-М.: Progress publishers, 1979.- 175 р.
3. Джером Д. Селінджер. Над прірвою у житті: Переклад з англ. Олекси Логвиненка.- К.: Молодь, 1984.- 272 с.

УДК 81'42

Філологічні науки

АВТОРСЬКІ НЕОЛЕКСЕМИ ПРИКМЕТНИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Сенькович О.Р.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Важливим чинником розвитку поетичної мови другої половини ХХ ст. є неологізація поетичного словника. Дослідники (Г. Вокальчук [1], Г. Сюта [2], Н. Гаврилюк [3], О. Тимочко [3], Е. Ханпіра [4]) відзначають сумірність загальномовної та поетичної художньої норми щодо неологічної продуктивності префіксальних, суфіксальних, префіксально-суфіксальних, конфіксальних словотворчих засобів і переконливо доводять, що домінантними способами творення авторських прикметників є префіксація, суфіксація, композиція.

Мета цієї студії – здійснити аналіз оказіональних прикметників, зафіксованих в українській поетичній мові другої половини ХХ століття,

визначити найбільш продуктивні словотвірні моделі, схарактеризувати семантику й експресивно-стилістичне значення виявлених авторських одиниць.

У поетичній мовотворчості українських авторів другої половини ХХ ст. фіксуємо численні прикметникові та дієприкметникові оказіоналізми з препозитивним елементом **все-**: *На всі часи **всевічна**, невіджита, / Вона була тоненька, як теплінь* (М. Вінграновський); *землі **всещедрої** плоди* (Л. Костенко); *О ти, **всепрощальна**, о несамовита, / осмутами вмита моя ненасить* (В. Стус); *Усевитончуваний зойк, / крик крику, крику крик* (В. Стус); *лютості **всенаученної** / нам на всечас відпусти* (В. Стус). У поетичних контекстах В. Стуса в межах однієї синтагми поєднуються кілька новотворів із префіксом **все-** / **усе-**. Вони виступають у складі атрибутивних сполучень (*Ламка і витка **всеспадна вседорога*** (В. Стус), структур переліку (*доля – **всепам`ятка, всечула, всевидюща** – / нічого не забуде, не простить* (В. Стус); *Вона лежить, як зібгана вода, – / **усепокірна і усеприймуца*** (В. Стус) тощо.

Показово актуалізовані також словотворчі потенції префіксів **су-**, **пра-**, **по-** (***сутемна** синь на бронзове чоло* (Л. Костенко); *приперши / ведмедя із **пралютих** сукровищ* (Л. Костенко); *той **праперший**, котрий жарину виглядів од хвищ* (Л. Костенко); *спізнілі і надто **поранні** / тлумляться по наших снах* (І. Калинець).

На різних етапах розвитку поетичного словника його з неоднаковою інтенсивністю поповнюють прикметники префіксально-суфіксального походження: а) із префіксом **без-** та суфіксом **-н-**, **-ов-**, **-льн-** із загальним словотвірним значенням ‘такий, що не має чогось, позбавлений чогось’; із префіксом **анти-** та суфіксом **-н-**, **-ичн-** (**-ічн-**), **-ськ-** із загальним словотвірним значенням ‘призначений для боротьби з чимось’, ‘скерований проти чогось’.

Традиційним для української поетичної неології є творення складних прикметникових неолексем із колірними, нумеративними, аудіальними та соматичними компонентами [2, с. 8]. Вони фіксують співвідносність процесів оновлення поетичного словника, а відтак і стабільність неологічної норми.

Дослідження деривативної системи поетичних неологізмів-прикметників, утворених за допомогою осново- та словоскладання, засвідчує значну

продуктивність моделі, де одним із мотивуючих слів є назва кольору. Так, колористичні форманти **чорно-**, **біло-** зафіксовано і в пре-, і в постпозиції. Пор.: *Дню мій стоболісний, дню **чорногрекий*** (І. Драч); *Туге од сонця, **чорновеличаве**,*/ *Воно повисне буйним гроном гроз* (І. Драч); ***Чорнорука, босонога**,*/ *У подертім киптарі* (Д. Павличко); *Гуцулки погляд **чорнокрилий*** (М. Вінграновський); *кохання **білотінні** стіни/ заслав доріг червоний дим* (І. Калинець); *Сип, білий, біловий, **білошелесний*** (І. Драч); *Оркестр пройме **морозчорний** шок* (І. Драч).

Прикметники з колірними компонентами *синій, блакитний, зелений, сивий, сизий* є художніми реалізаторами мотивованих життєвим досвідом конкретно-зорових асоціацій, візуального сприйняття навколишньої дійсності (*А проміння гостре, як мітли,/ Обмете **сизохмарну** даль* (В. Симоненко); *В мелодіях гички **зеленоросої*** (І. Драч); *На пахку лепеху з корінцями **рожевоколінними*** (І. Драч); *наді мною сонце **синьонебе*** (І. Драч); *Його, як ластівки у небі слід,/ **Червонокровий** не пійма граніт* (Д. Павличко). Також вони можуть виступати емоційно-образними характеристиками зображуваних предметів чи явищ: *Слова лилися древні, **сизопері*** (І. Драч); *каштан цей **зеленоступінчастий** навсібіч стосвічно летить* (І. Драч); *Романсеро циганські **зеленочубого** Лорки* (Б. Олійник); *Моя душа, як ніч **блакитнозора*** (Д. Павличко); *сивокриле, зжурене чоло* (Д. Павличко); *Так закипають буйні губи/ **Блакитногрішні*** (І. Драч); *Лиш далечінь **синьоблагальна**/ Когось благала: не пускай* (М. Вінграновський). Такі інновації засвідчують продуктивність двох семантичних моделей: «ознака + об'єкт» та «ознака + ознака».

Репрезентативною є також традиція позитивного оцінювання якостей людини, предметів, явищ за допомогою епітетів із твірними основами – колоративами *золотий* та *срібний* [1]: *зійдуть рибки **срібнопері**/ понад самий берег* (І. Калинець); *слухайте проповідь/ **золотовустого** сонця* (І. Калинець); *Тоді й **Стрибог** **золотоликий**/ Його розважити не міг* (М. Руденко); *Куди ж тебе несе, таку **золоточолу*** (І. Драч); *Пив я воду, пив холодну із криниці –/*

Срібнодзвонну (Б. Олійник); *Треба викинути зі скрути,/ як із рури – срібногорлий хорал* (В. Стус).

Показові для поетичного словника цієї доби складні неологізми з препозитивним компонентом *сто-*, що передають найвищий ступінь вияву ознаки, найбільшу міру експресії, вираження почуттів: *дорога моя стозірна* (В. Стус); *не обрушувати горя/ сухі тороси в стопровальний діл* (В. Стус); *Крик стоустий,/ Молінь столобих ти рука* (В. Стус); *ненависть стожала/ Мечами помсти рвалася у світ* (В. Симоненко); *То не скульптура – стоголоса/ Душа* (І. Гнатюк); *Та дух стомовний в струдженому тілі/ Приваблює, як небо голубе* (Д. Павличко); *напутнику на стоорліх моїх шляхах* (І. Драч); *Що ж бо їм робити, стоязиким* (І. Драч); *Ми дихаєм стодзвонними органами* (І. Драч); *Дню мій стоболісний, дню чорногрекий* (І. Драч); *штормова стовесельна орда не спада* (І. Драч); *О радосте стозвука!* (І. Драч); *в тиші стозвукій на всі голоси/ Виють і виють атомні пси* (І. Драч). Оцінність таких новотворів переважає над їх інформативністю, оскільки основна функція числівникового елемента – гіперболізація значення, закладеного в другій твірній основі.

Епізодично фіксуємо прикметникові неолексеми з твірними основами – числівниками **два, три, чотири**: *не на два береги,/ а на одне двобереге* (І. Калинець); *Чорніє на дубі тривічному крук* (Б. Олійник); *В чотиристінній долі/ Не оберу собі стежки* (М. Осадчий); *чотирилиці / оборонці слабих* (Ю. Тарнавський); *Чотирикрий день відмайоріє* (В. Стус).

Ще одна актуальна для аналізованої мовотворчості неологічна модель пов'язана з творенням прикметників із соматизмами **тіло, чоло, лоб, горло, лице, руки, очі, брови, серце** та ін.: *людославне Запорожжя* (І. Драч); *гадюка вогнетіла* (Д. Павличко); *небо високоголове* (М. Руденко); *високочоле небо* (В. Симоненко); *супутники антеннолобі* (Д. Павличко); *земля сіролиця* (М. Осадчий); *гріхи усміхненолиці* (Д. Павличко); *наймення гордолице* (Д. Павличко); *я стаю стожилий і сторукий* (І. Гнатюк); *вогневоокі мулати* (Д. Павличко); *дівки огненноброві* (І. Драч); *мідяногорлий трибун* (І. Драч); *мідяногорла сурма* (В. Стус); *звіздар гостробородий* (Л. Костенко); *дні*

мокробороді (І. Гнатюк); *красуні вишневогубі* (М. Осадчий), *принц ніжногубий* (І. Драч); *біловусте слово* (І. Драч). Поява таких оказіональних прикметникових характеристик мотивована асоціативною ускладненою образністю.

Основою для творення прикметникових композитів часто стають ключові лексеми традиційного поетичного словника, як-от *вітер, сонце*. Пор.: *Рідний брат сонцебризній меч-рибі* (І. Драч). Наявність у структурі композитів цих твірних елементів засвідчує підтримання, продовження національної неологічної традиції. Загалом вони сприймаються як позитивні контекстні характеристики.

Дослідження поетичної неологічної практики другої половини ХХ ст. дає змогу визначити основні основні типи смислових відношень між твірними компонентами. Зокрема, встановлено, що найпоширенішими моделями творення нових прикметників є «ознака + ознака» та «ознака + об'єкт».

Прикметникові новотвори, семантична структура яких відповідає формулі «ознака + ознака», – це логічно-змістові відповідники сурядних сполучень слів: *пустоширокий степ* (Л. Костенко); *незайманострунка легінка* (І. Драч); *зоря пашисторуса* (І. Драч); *темнозерниста ніч* (М. Осадчий); *гама барв медовосонна* (І. Калинець); *зорехмарний ряд* (М. Вінграновський); *обличчя тихомолоде* (М. Вінграновський); *маки тихомолоді* (М. Вінграновський).

Компонентно наповнений корпус формують складні оказіональні прикметники, створені за моделлю «ознака + об'єкт» і семантично тотожні атрибутивним сполученням: *калиноуста Лада* (І. Калинець); *лепеха довгомеча* (І. Калинець); *прекраснокінні каллініди* (Л. Костенко); *голостінна хата* (І. Гнатюк); *брови крутоберегі* (І. Драч); *хмарини ніжносльозі* (І. Драч); *пишновида краса* (М. Осадчий); *радість щиромовна* (Д. Павличко); *дзвонотонна мелодія* (І. Драч); *мережа електроголоса* (І. Гнатюк); *ясновісна свіча* (І. Калинець); *слоновокостий мармур* (І. Драч).

В окремих прикметниках-новотворах засвідчено порівняльні відношення між компонентами: *ланцетогостра мова* (І. Драч); *обрій вороноконій* (В. Стус).

Позасистемними з погляду сучасної словотвірної норми є індивідуально-авторські форми вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників:

*Маленький сірий птах – **маліший** від сльозини* (Б. Олійник); *Такі орли, один **орліший** іншого* (Л. Костенко).

Здійснене дослідження дає підстави стверджувати продуктивність прикметникового словотворення як механізму оновлення словника української поетичної мови другої половини ХХ століття.

Література

1. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття. Острог : Нац. ун-т “Острозька академія”, 2008. 536 с.

2. Словотворчість шістдесятників. Василь Стус, Ігор Калинець, Іван Світличний, Григорій Чубай / Вокальчук Г. М. та ін. ; відп. ред. Г. М. Вокальчук. Рівне, Острог, 2010. 492 с.

3. Сюта Г. М. Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Інститут української мови. Київ, 1995. 16 с.

4. Ханпира Э. Об окказиональном слове и окказиональном словообразовании. *Развитие словообразования современного русского языка*. Москва, 1966. С. 153 – 166.

